

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران

۵. عملکرد شش ماهه اول و
برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کدموضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۵۲۶۹
بهمن‌ماه ۱۳۹۵

فهرست مطالب

۱	چکیده	۱
۳	مقدمه	۳
۵	۱. عملکرد شش ماهه و برآورد رشد بخش های اقتصادی در سال ۱۳۹۵	۵
۶	۱-۱. بخش کشاورزی	۶
۷	۲-۱. بخش نفت	۷
۸	۳-۱. بخش صنعت	۸
۱۰	۱-۳-۱. خودرو	۱۰
۱۱	۲-۳-۱. محصولات پتروشیمی	۱۱
۱۲	۳-۳-۱. سیمان	۱۲
۱۲	۴-۳-۱. روغن نباتی	۱۲
۱۳	۵-۳-۱. سنگ آهن	۱۳
۱۴	۴-۱. بخش ساختمان	۱۴
۱۴	۱-۴-۱. رشد بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵	۱۴
۱۶	۲-۴-۱. تحلیلی از بخش ساختمان	۱۶
۲۴	۵-۱. بخش خدمات	۲۴
۲۵	۱-۵-۱. خدمات بازرگانی	۲۵
۲۶	۲-۵-۱. خدمات حمل و نقل	۲۶
۲۷	۳-۵-۱. خدمات عمومی	۲۷
۲۸	۲. برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵	۲۸
۲۸	جمع بندی	۲۸
۳۰	منابع و مآخذ	۳۰

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۵. عملکرد شش ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

چکیده

اقتصاد ایران با پشت سر گذاشتن سال ۱۳۹۴ با نرخ رشد اقتصادی ۰/۳ درصدی^۱ اعلامی مرکز آمار ایران (به قیمت پایه) و سکوت بانک مرکزی از اعلام نرخ رشد این سال، در شرایط خاصی وارد سال ۱۳۹۵ شد.^۲ آمار شش ماهه اول بانک مرکزی نشان از رشد ۷/۴ درصدی اقتصاد در این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل دارد.^۳ مرکز آمار ایران نیز در آستانه انتشار این گزارش رشد شش ماهه سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۴ را ۶/۴ درصد^۴ اعلام کرده است. عوامل مختلفی بر حصول این میزان رشد مؤثر بوده است که مهمترین آن رشد قابل توجه تولید و صادرات نفت بوده است که در نتیجه اجرای برجام محقق گردید. علاوه بر این ممکن است عواملی نظیر ثبات اقتصاد کلان و کاهش هزینه‌های مبادله و تسهیل نسبی مبادلات تجاری و بانکی در این زمینه مؤثر بوده باشد.

در گزارش حاضر تلاش شده است تا ضمن تبیین عملکرد شش ماهه ۱۳۹۵ اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌ها، برآوردی از رشد اقتصادی کشور در سال جاری به تفکیک بخشی و کل ارائه گردد ضمن اینکه نظر به اهمیت بخش ساختمان در اقتصاد ایران و پنج‌ساله شدن رشد منفی این بخش، تمرکز ویژه‌ای بر این بخش نیز شده است. نتایج گزارش با در نظر گرفتن جدیدترین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان شش ماهه سال ۱۳۹۵ - برآورد وزارت جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی، برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال ۱۳۹۵، تحولات مورد انتظار از تولید و صادرات نفت تا انتهای سال جاری و برآوردهای شرکت‌ها و تشکلهای مرتبط با صنایع مختلف شامل خودروسازی، محصولات پتروشیمی و ... راجع به میزان تولیدات محصولاتشان در انتهای سال ۱۳۹۵ - نشان می‌دهد که رشد ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی در سال ۱۳۹۵ (۵/۷)، نفت (۵۱/۹)، صنعت (۱/۹)، ساختمان (۱۴/۹-) و خدمات (۳/۷) درصد خواهد بود. همچنین؛ رشد زیربخش‌های مهم صنعت شامل خودروسازی (۲۵)،

۱. نرخ رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ به قیمت بازار طبق اعلام مرکز آمار ایران برابر ۰/۷ است.

۲. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی با شماره مسلسل ۱۴۹۹۷ به ارائه نقدهایی در مورد رقم رشد مثبت اعلامی مرکز آمار ایران برای سال ۱۳۹۴ پرداخته است که در حال حاضر نیز پابرجا هستند، اما چون تمرکز گزارش حاضر بر رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ است، لذا از تبیین جزئیات فنی آماری مربوط به عملکرد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۴ اجتناب می‌شود.

۳. در وبسایت بانک مرکزی برای رشد اقتصادی شش ماهه ۱۳۹۵ صرفاً به اعلام یک رقم (۷/۴ درصد) اکتفا شده و از ارائه جزئیات آمار حساب‌های ملی سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ امتناع شده است که با اصول حرفه‌ای و استانداردهای بین‌المللی ارائه آمار سازگاری نداشته و موجبات بی‌اعتمادی به آمار و نهادهای آماری را فراهم می‌کند.

۴. این نهاد رشد شش ماهه به قیمت پایه را ۶/۴ درصد و قیمت بازار را ۶/۵ درصد اعلام کرده است.

پتروشیمی (۸) و سیمان (۱۰-) و زیربخش‌های خدمات شامل خدمات بازرگانی (۱/۱)، خدمات حمل‌ونقل (۲/۳) و خدمات عمومی (۲/۲) پیش‌بینی می‌شود. در نهایت رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز برابر با ۷/۲ درصد پیش‌بینی می‌گردد. نکته حائز اهمیت در مورد رشد ۷/۲ درصدی برآوردی برای سال ۱۳۹۵ مربوط به نقش پررنگ بخش نفت (ناشی از افزایش صادرات نفت) است؛ چراکه ۵/۲ درصد از رشد ۷/۲ درصدی سال ۱۳۹۵ مربوط به بخش نفت بوده و در صورتی که سهم بخش نفت را در نظر نگیریم (رشد صفر درصدی بخش نفت)، رشد اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ حدود ۲ درصد خواهد بود.

تعدیل پیش‌بینی رشد بخش‌ها و رشد اقتصادی برای سال ۱۳۹۵ مرکز پژوهش‌ها در گزارش حاضر (۷/۲ درصد) نسبت به گزارش قبلی (۶/۶ درصد)^۱ متأثر از عوامل مختلفی بوده است که برخی دارای تأثیر مثبت و برخی دارای تأثیر منفی بر برآورد رشد بوده‌اند که مهمترین این عوامل عبارتند از: الف) برآوردهای جدید وزارت جهاد کشاورزی برای تولیدات بخش کشاورزی که رشد بالاتری را برای این بخش نشان می‌دهد.

ب) بهبود عملکرد بخش‌های نفت و تولید خودرو بیش از حد مورد انتظار.

ج) بدتر شدن عملکرد بخش ساختمان بیش از حد مورد انتظار به دلیل کاهش بیش از انتظار سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان و کاهش در میزان تحقق عملکرد هزینه‌های عمرانی دولت در انتهای سال ۱۳۹۵.

د) کاهش در میزان تحقق عملکرد هزینه‌های جاری دولت در انتهای سال جاری.

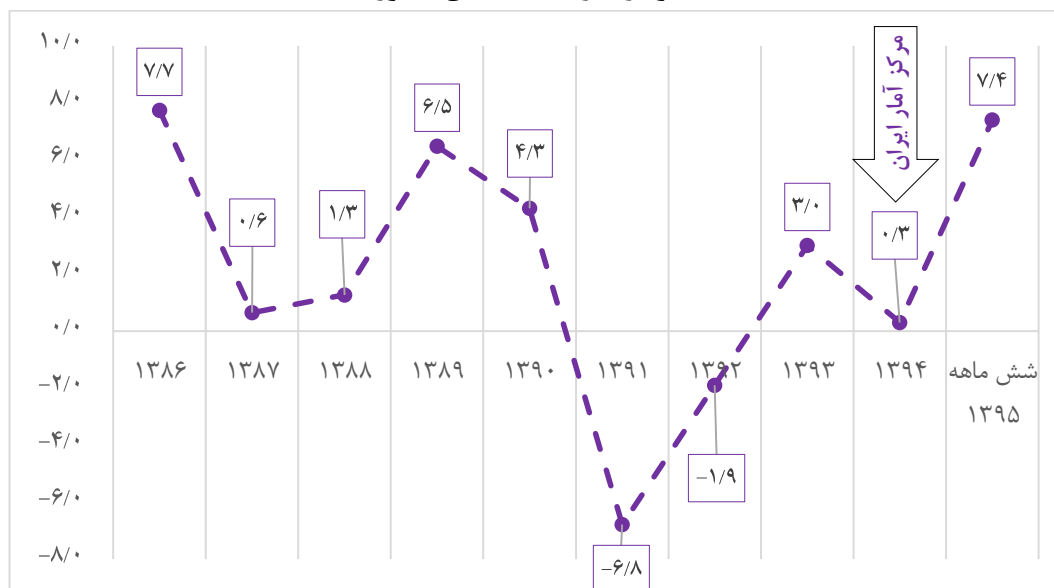
بررسی رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان نشان می‌دهد که این بخش از سال ۱۳۹۱ وارد رکودی پنج‌ساله شده است. به طوری که رشد این بخش در دوره ۱۳۹۱-۱۳۹۴ به ترتیب برابر با ۳/۶-، ۳/۱-، ۰/۴- و ۱۳/۵- درصد^۲ بوده و برای سال ۱۳۹۵ نیز رشد این بخش ۱۴/۹- درصد برآورد می‌شود. بخش ساختمان از ویژگی‌های مهمی همچون پیوندهای پسین عمیق، توان اشتغالزایی بالا، فراگیر بودن و غیرقابل تجارت بودن برخوردار است که این بخش را تبدیل به بخش مهمی برای اقتصاد ایران کرده است. به طوری که خروج این بخش از رکود می‌تواند فعالیت بخش‌های متعددی را تحت تأثیر قرار داده و در نهایت بر کل اقتصاد اثرگذار باشد. با توجه به اهمیت بخش مسکن و تداوم رکود آن در سال‌های اخیر به نظر می‌رسد در چشم‌انداز کوتاه‌مدت یکی از موضوعات مهم در بخش حقیقی کشور، چگونگی خروج این بخش از رکود باشد.

۱. در گزارش قبلی مرکز پژوهش‌ها به شماره مسلسل ۱۵۰۰۱ پیش‌بینی رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ برابر با ۶/۶ درصد بود. ۲. ارقام سال‌های ۱۳۹۱، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ از بانک مرکزی و رقم سال ۱۳۹۴ از مرکز آمار ایران است.

در گزارش حاضر به دنبال آن هستیم تا با توجه به آخرین شواهد آماری موجود از شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ و در نظر گرفتن سیکل‌های فصلی و تحولات مورد انتظار برای شش ماهه دوم، به برآورد رشد اقتصادی کل سال ۱۳۹۵ بپردازیم. سال ۱۳۹۵ سال خاصی برای اقتصاد ایران محسوب می‌شود، چراکه شواهد آماری حاکی از آن است که رشد اقتصادی کشور در دوره زمانی سال ۱۳۸۶ به بعد که از ارقامه پایین و یا منفی برخوردار بوده است (به غیر از سال ۱۳۸۹)، در سال جاری به رقم بالایی برسد. اطلاعاتی بانک مرکزی در مورخ ۱۳۹۵/۹/۱۷ حاکی از آن است که رشد اقتصادی شش ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل برابر با ۷/۴ درصد بوده است. همانطور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود بعد از رشد اقتصادی ۷/۷ درصدی سال ۱۳۸۶، در سال‌های بعد رشد اقتصادی ارقامی پایین و در برخی سال‌ها (سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ که توأم با تحریم‌های بین‌المللی و رکود تورمی بوده‌اند) منفی نیز بوده است، اما شواهد حاکی از تغییر این روند در سال ۱۳۹۵ است.

نمودار ۱. رشد اقتصادی کشور (درصد)

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

رشد اقتصادی شش ماهه ۱۳۹۵ اعلامی بانک مرکزی معادل ۷/۴ درصد و رشد اقتصادی شش ماهه نخست سال جاری اعلامی مرکز آمار ایران (۶/۴ درصد) نویدبخش بهبود وضعیت رشد اقتصاد در این سال در مقایسه با سال‌های اخیر است. از مهمترین دلایل این موضوع می‌تواند ثبات اقتصاد کلان، اجرایی شدن برجام و عواید ناشی از آن از قبیل کاهش هزینه‌های مبادله، تسهیل نسبی مبادلات تجاری و بانکی،

افزایش تولید و صادرات نفت^۱ و گسترش نسبی توان درآمدی دولت (به‌ویژه در شش‌ماهه دوم امسال) باشد. با این حال، در کنار توجه به رشد اقتصادی لازم است جنبه‌های رفاه اجتماعی و ترکیب رشد بخشی نیز در نظر گرفته شود چراکه در غیر این صورت رقم رشد اقتصادی می‌تواند گمراه‌کننده باشد. هدف دیگری که در گزارش حاضر علاوه بر هدف اصلی مبنی بر برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ دنبال می‌شود، مربوط به ارائه تحلیل جزئی‌تری از بخش ساختمان با توجه به اهمیت این بخش در اقتصاد کشور است. با تأمل در حساب‌های ملی بانک مرکزی مشاهده می‌شود که در ده‌ساله ۱۳۸۰-۱۳۹۰، متوسط سهم ارزش‌افزوده (به قیمت ثابت) بخش ساختمان از کل تولید ناخالص داخلی کشور برابر با ۷ درصد بوده است. علاوه بر اینکه سهم مذکور به تنهایی حاکی از اهمیت این بخش در اقتصاد ایران می‌باشد، اهمیت این بخش را می‌توان با توجه به موارد زیر بیشتر درک کرد:

اولاً چنانچه سیاست‌های اقتصادی به نحوی باشد که باعث تحریک بخش ساختمان شود، آنگاه با توجه به اینکه برای ایجاد رشد در بخش ساختمان بایستی بخش‌ها و صنایع بالادستی همچون «ساخت فلزات اساسی»، «ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی»، «ساخت چوب و محصولات چوبی»، «ساخت ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی طبقه‌بندی نشده در جای دیگر» و ... رشد کنند، لذا در مجموع شاهد رشد تولید صنایع فوق‌الذکر، بخش ساختمان و در نهایت رشد اقتصادی خواهیم بود.

ثانیاً چنانچه در نتیجه اعمال سیاست‌های اقتصادی، شاهد رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان باشیم، آنگاه با توجه به ارتباطات پیشینی این بخش می‌توان از یکسو (به‌عنوان عنصر طرف عرضه اقتصاد) شاهد رشد ارزش‌افزوده خدمات مستغلات بوده و ازسوی دیگر شاهد رشد تقاضای نهایی (شامل تقاضای مصرفی خانوارها، تقاضای سرمایه‌گذاری دولت و بنگاه‌ها) بود. قابل ذکر است که با تأمل در حساب‌های ملی بانک مرکزی مشاهده می‌شود که در دوره ده‌ساله ۱۳۸۰-۱۳۹۰، متوسط سهم ارزش‌افزوده «خدمات مستغلات»^۲ از تولید ناخالص داخلی کشور برابر با ۱۳/۵ درصد بوده است. بنابراین می‌توان بیان کرد که به‌طور متوسط در دوره ۱۳۸۰-۱۳۹۰، سهم ارزش‌افزوده دو بخش «ساختمان» و «خدمات مستغلات» از تولید ناخالص داخلی برابر با ۲۰/۵ درصد می‌باشد که حاکی از اهمیت این دو بخش در طرف عرضه اقتصاد ایران است.

۱. صادرات نفت کشور در سه‌ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به سه‌ماهه مشابه سال قبل بیش از ۶۰ درصد رشد داشته است.
 ۲. یکی از زیربخش‌های خدمات در حساب‌های ملی بانک مرکزی، عبارت از «خدمات مستغلات، خدمات حرفه‌ای و تخصصی» است که از چهار زیربخش «خدمات واحدهای مسکونی»، «خدمات واحدهای غیرمسکونی»، «خدمات دلان مستغلات» و «خدمات حرفه‌ای و تخصصی» تشکیل شده است. با تأمل در این بخش، به‌طور متوسط (در دوره ۱۳۸۰-۱۳۹۰) حدود ۹۰ درصد از ارزش‌افزوده «خدمات مستغلات، خدمات حرفه‌ای و تخصصی» مربوط به «خدمات واحدهای مسکونی» و به‌طور متوسط حدود ۹۴ درصد از ارزش‌افزوده «خدمات مستغلات، خدمات حرفه‌ای و تخصصی» مربوط به «خدمات واحدهای مسکونی» و «خدمات واحدهای غیرمسکونی» است.

در ادامه گزارش تلاش می‌شود تا علاوه بر ارزیابی عملکرد شش‌ماهه نخست سال جاری به تفکیک بخشی و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، با توجه به اهمیت بخش ساختمان در اقتصاد ایران و نقش مهمی که تحرک این بخش بر سایر بخش‌ها و کل اقتصاد ایران دارد (توضیحات فوق‌الذکر)، تحلیل جزئی‌تری در مورد تحولات این بخش ارائه شود. قابل ذکر است که جهت برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ از آخرین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان نیمه نخست سال جاری، برآورد وزارت جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی در سال ۱۳۹۵، برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال جاری و همچنین برآوردهای صنایع مختلف راجع به میزان تولیدات محصولات‌شان در انتهای سال ۱۳۹۵ استفاده می‌شود.

۱. عملکرد شش‌ماهه و برآورد رشد بخش‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۵

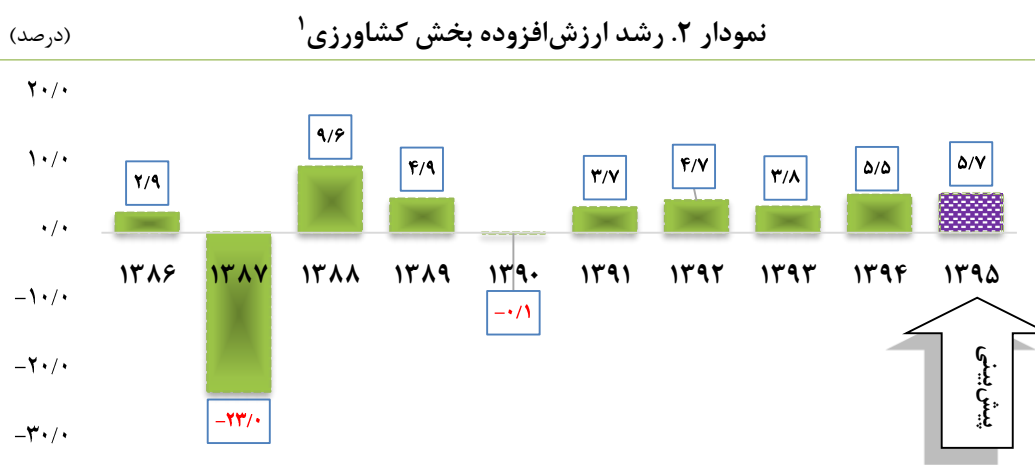
در حالی که سه‌ماهه پایانی سال ۱۳۹۵ پیش‌رو است، مرکز آمار ایران اخیراً (۱۸ دی ۱۳۹۵) رشد اقتصادی شش‌ماهه سال ۱۳۹۵ را ۶/۴ درصد (به قیمت پایه) اعلام کرد و بانک مرکزی نیز که برای سال ۱۳۹۴ و سه‌ماهه نخست سال ۱۳۹۵ گزارشی درباره رشد اقتصادی اعلام نکرده بود، در مورخ ۱۳۹۵/۹/۲۷ و در قالب یک خبر بر روی وبسایت خود، رشد اقتصادی شش‌ماهه ۱۳۹۵ را اعلام کرد و همچنان از انتشار جزئیات آن امتناع کرده است.

سال ۱۳۹۵ سال خاصی برای اقتصاد ایران محسوب می‌شود. در کنار چالش‌های فوری و کوتاه‌مدت موجود اقتصاد ایران (به‌غیر از چالش‌های توسعه‌ای با ماهیت بلندمدت و ساختاری) از قبیل بحران نظام بانکی؛ وجود بدهی‌های دولت؛ پایین بودن قیمت نفت (به‌خصوص تا قبل از توافق کاهش سقف تولید اوپک)؛ وجود نواقصی در مسیر رفع کامل تحریم‌ها و ...، فرصت‌های مهمی نیز در پیش‌روی اقتصاد ایران وجود دارند که در تبدیل شدن سال ۱۳۹۵ به سالی خاص و مهم برای اقتصاد ایران جهت دستیابی به نرخ رشد بالای اقتصادی بی‌تأثیر نیستند. مهمترین فرصت پیش‌روی اقتصاد ایران در سال جاری که می‌تواند در سال ۱۳۹۶ نیز ادامه‌دار باشد عبارت از اجرایی شدن برجام و حصول عواید آن (همانند افزایش صادرات نفت، کاهش هزینه‌های مبادله، تسهیل نسبی مبادلات تجاری و بانکی و ...) خواهد بود.

در این بخش از گزارش تلاش می‌شود تا ضمن ارزیابی عملکرد شش‌ماهه بخش‌های مختلف، با توجه به آخرین آمار در دسترس و تحولات انتظاری تا پایان سال و برآوردهایی که برای برخی بخش‌های اقتصادی مثل بخش‌های کشاورزی و برخی صنایع وجود دارد، رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ برآورد گردد. بدیهی است که هر چه به انتهای سال جاری نزدیک‌تر شویم این امکان نیز فراهم می‌شود تا بتوان پیش‌بینی دقیق‌تری از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ارائه کرده و در صورت لزوم تعدیلاتی در نرخ رشد اقتصادی داشت.

۱-۱. بخش کشاورزی

بخش کشاورزی در ایران یکی از بخش‌هایی است که عملکرد آن در ایجاد ارزش افزوده بیش از هر چیز تابعی از عواملی همچون میزان بارندگی، جریان‌های سطحی، سطح زیر کشت، میزان استحصال آب از منابع آب زیرزمینی و ... است. نتیجه این وضعیت آن بوده است که عملکرد رشد بخش کشاورزی تقریباً مستقل از چرخه‌های تجاری (رونق و رکود) در اقتصاد ایران بوده است.

*. رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار اخذ شده است.

نمودار ۲ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی از سال ۱۳۸۶ به بعد و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد. ملاحظه می‌شود که در دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۴ به غیر از سال ۱۳۹۴ که رشد بخش کشاورزی فراتر از ۵ درصد بوده، در بقیه سال‌ها (به غیر از ۱۳۸۸) ارقام رشد این بخش کمتر از ۵ درصد بوده‌اند ضمن اینکه بخش مذکور در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۹۰ ارقام رشد منفی را نیز تجربه کرده است. آمار مرکز آمار ایران برای رشد بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۴ و شش‌ماهه سال ۱۳۹۵ حاکی از ارقام رشد ۵/۵ و ۶/۱ درصد بوده و ارزیابی جدیدترین برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی از تولید انواع اقلام محصولات کشاورزی تا پایان سال ۱۳۹۵ حاکی از آن است که رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی (به قیمت ثابت) در سال ۱۳۹۵ حدود ۵/۷ درصد خواهد بود که نسبت به برآوردهای قبلی با افزایش همراه بوده است.

۱. ذکر این نکته ضروری است که در تمامی نمودارها و جداول موجود در ادامه گزارش، مأخذ مربوط به آمارهای سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران است.

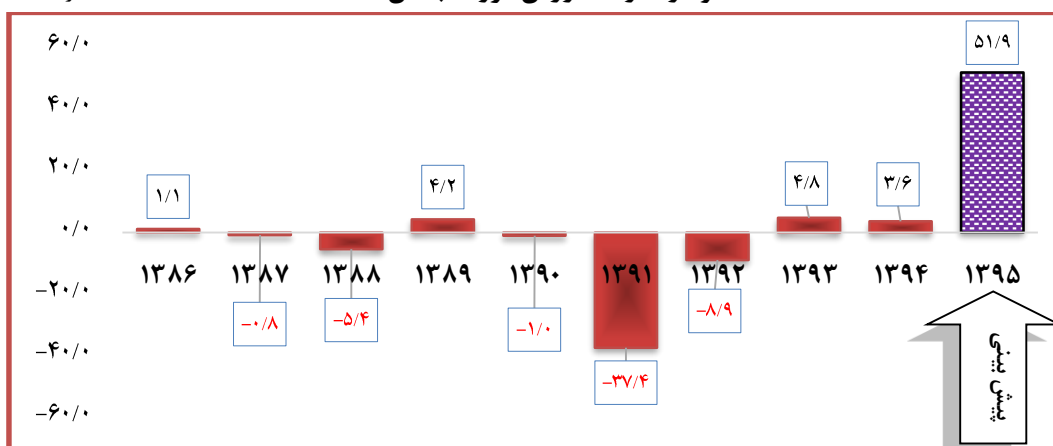

۲-۱. بخش نفت

بخش نفت یکی از بخش‌های مهم اقتصاد ایران محسوب می‌شود به طوری که ستانده این بخش تأثیرپذیری بسیار پایینی از تولیدات سایر بخش‌های اقتصادی داشته، اما در عین حال میزان سطح فعالیت در این بخش از کانال‌های مختلفی از جمله هزینه‌های جاری و عمرانی (که در خدمات عمومی و بخش ساختمان دولتی هزینه می‌شوند) بر ستانده سایر بخش‌های اقتصادی تأثیرگذار است. بنابراین بخش نفت موتور محرکه سایر بخش‌های اقتصاد ایران محسوب می‌شود، زیرا رشد مثبت این بخش باعث متأثر شدن سایر بخش‌های اقتصادی (از جمله ساختمان و خدمات عمومی) می‌شود.

در نمودار ۳ که نشان‌دهنده روند تغییرات رشد ارزش افزوده بخش نفت برای دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۶ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است، مشاهده می‌شود که اولاً رشد بخش نفت در هیچ سالی در بازه زمانی مذکور به ۵ درصد نرسیده و بهترین عملکرد مربوط به سال ۱۳۹۳ با رشد ۴/۸ درصد است، ثانیاً رشد بخش نفت در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ منفی بوده (ناشی از تحریم‌ها) اما در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ این رقم مثبت شده است (ناشی از تعلیق تحریم‌ها در سال ۱۳۹۳ و اجرای برجام در دو ماه انتهایی سال ۱۳۹۴).

نمودار ۳. رشد ارزش افزوده بخش نفت (درصد)

مأخذ: همان.

* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار اخذ شده است.

برخلاف سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ که سال‌های دشواری برای اقتصاد ایران به ویژه بخش نفت بوده است، سال ۱۳۹۵ سالی است که بخش نفت می‌تواند بهترین عملکرد خود را نه تنها در چند ساله اخیر، بلکه در بیش از سه دهه اخیر داشته باشد. دلیل این امر نیز مربوط به رفع تحریم نفت ایران و امکان پذیر شدن افزایش تولید و صادرات نفت کشور در سال جاری است. آخرین شواهد آماری مرکز آمار ایران گویای آن است که رشد بخش نفت در شش ماهه سال ۱۳۹۵ برابر با ۷۴/۹ درصد بوده است، ضمن اینکه

شواهد آماری مربوط به اوپک نیز که در جدول ۱ آورده شده‌اند، تأییدکننده می‌باشد.

جدول ۱. رشد تولید و صادرات نفت (درصد)

شرح	سه ماهه ۱۳۹۴	سه ماهه ۱۳۹۵	شش ماهه ۱۳۹۵
رشد تولید نفت	*۲/۶	**۲۴/۹	**۲۶/۲
رشد صادرات نفت	*-۰/۴	***۶۲	-

* نماگر شماره ۸۳ بانک مرکزی

** گزارش‌های ماهیانه اوپک

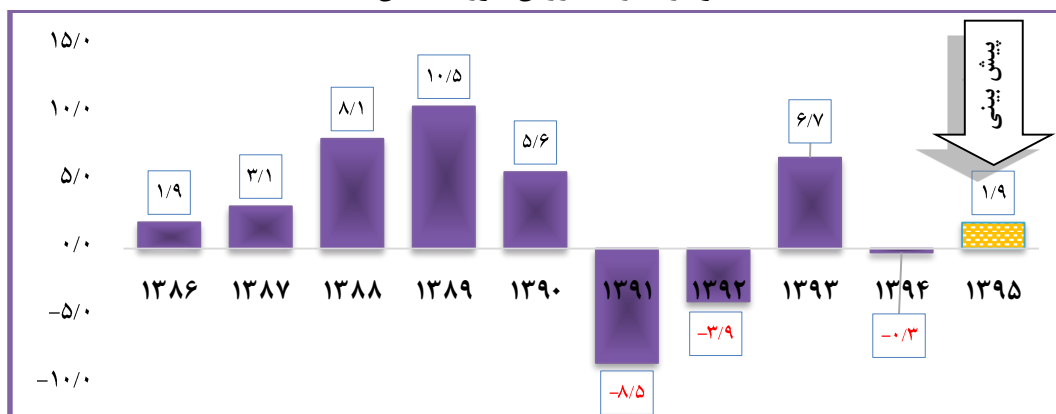
*** وزارت نفت

برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس از رشد ارزش افزوده بخش نفت در سال ۱۳۹۵ با توجه به آخرین آمار در دسترس و تحولات مورد انتظار تا پایان سال جاری حاکی از آن است که رشد ارزش افزوده بخش نفت در سال ۱۳۹۵ حدوداً ۵۱/۹ درصد خواهد بود که نسبت به برآورد قبلی افزایش داشته است. دلیل این افزایش مربوط به دریافت آمار جدید از وضعیت تولید و صادرات نفت کشور در قیاس با آمارهای پیش‌بینی است که قبلاً مورد استفاده قرار گرفته بود. همچنین رشد شش‌ماهه بخش نفت در سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود ۵۳ درصد می‌باشد.

۳-۱. بخش صنعت

طی دوره ده‌ساله ۱۳۸۳-۱۳۹۳ متوسط سهم بخش صنعت از تولید ناخالص داخلی کشور برابر با ۱۶ درصد است.

نمودار ۴. رشد ارزش افزوده بخش صنعت (درصد)

مأخذ: همان.

*. رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار أخذ شده است.

نمودار ۴ نشان‌دهنده روند تغییرات رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت طی دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ است. مشاهده می‌شود که تا سال ۱۳۹۱، ارقام رشد بخش صنعت مثبت هستند، اما از این سال به بعد ارقام رشد نوسانی و منفی است به طوری که در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به دلیل برقراری تحریم‌ها شاهد رشد منفی در این بخش، در سال ۱۳۹۳ به دلیل تعلیق تحریم‌ها شاهد رشد مثبت و در سال ۱۳۹۴ نیز به دلایلی از جمله مشکل تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی و مشکل کمبود تقاضا شاهد رشد منفی بخش صنعت هستیم. با گذر از سال ۱۳۹۴ و تعدیل نسبی دو مشکل فوق‌الذکر، اقتصاد کشور در سال ۱۳۹۵ شاهد تحرکات مثبتی در بخش صنعت می‌باشد. برخی از شواهد تعدیل نسبی دو مشکل فوق‌الذکر را می‌توان در:

الف) رشد کل تسهیلات پرداختی و تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش به بخش صنعت و معدن. (جدول ۲)

ب) رشد تولیدات صنایع منتخب در سال ۱۳۹۵ (ادامه گزارش) ردیابی کرد.

جدول ۲. تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن (میلیارد ریال)

شرح	کل تسهیلات پرداختی	تسهیلات سرمایه در گردش*
۶ ماهه ۱۳۹۴	۴۷۹۰۴۶ (۲/۸)	۳۸۹۱۶۵ (۵/۱)
۶ ماهه ۱۳۹۵	۶۵۳۱۴۹ (۳۶/۳)	۵۵۱۱۵۵ (۴۱/۶)

مأخذ: بانک مرکزی (تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها به تفکیک بخش‌های اقتصادی و براساس هدف پرداخت تسهیلات).
* ارقام داخل پرانتز نشان‌دهنده رشد هستند.

مرکز آمار ایران در آخرین گزارش منتشره خود از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ که مربوط به شش‌ماهه می‌باشد، رشد بخش صنعت در این دوره زمانی را برابر با ۳/۷ درصد اعلام کرده است. از سوی دیگر وزارت صنعت، معدن و تجارت نیز گزارش عملکرد شش‌ماهه صنایع منتخب را منتشر کرده که طی آن تولیدات بسیاری از صنایع در شش‌ماهه ۱۳۹۵ نسبت به شش‌ماهه ۱۳۹۴ از رشد مثبت برخوردارند. برآوردهای مرکز پژوهش‌های مجلس درباره رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ با توجه به فعالیت‌های زیربخش‌های منتخب بخش صنعت و پیش‌بینی تولید آنها تا انتهای سال جاری حاکی از آن است که رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت در سال ۱۳۹۵ حدود ۱/۹ درصد خواهد بود که در تحلیل چرایی حصول این عدد، در ادامه گزارش و به تفکیک زیربخش‌های منتخب بخش صنعت توضیحاتی ارائه شده است.

۱-۳-۱. خودرو

آمار هشت‌ماهه تولیدات خودرو نشان می‌دهد تولید خودرو در سال جاری رشد چشمگیری داشته به طوری که تولید خودروهای سواری از حدود ۵۵۴ هزار دستگاه به ۷۶۰ هزار دستگاه در هشت‌ماهه اول سال ۱۳۹۵ رسیده است. به‌طور کلی مجموع تولیدات خودرو در هشت‌ماهه ابتدای سال جاری رشد ۳۶ درصدی را تجربه کرده است.

جدول ۳. آمار مقایسه‌ای تولید هشت‌ماهه خودرو (دستگاه)

شرح	۸ ماهه ۱۳۹۴	۸ ماهه ۱۳۹۵	رشد
تولید کل سواری	۵۵۳۶۷۷	۷۵۹۸۷۱	۳۷/۲
تولید کل وانت	۴۲۲۱۳	۵۲۱۲۹	۲۳/۵
تولید کل مینی‌بوس و میدل‌باس	۴۵۳	۴۹۴	۹/۱
تولید کل اتوبوس	۴۹۱	۶۱۶	۲۵/۵
تولید کل کامیون	۷۰۳۴	۷۳۵۳۵	۴/۵
جمع کل خودرو	۶۰۳۸۶۸	۸۲۰۴۶۳	۳۵/۹

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت.

عملکرد شش‌ماهه ۱۳۹۵ سه شرکت اصلی تولیدکننده خودرو (ایران خودرو، سایپا و پارس خودرو) نشان‌دهنده رشد ۱۹/۶ درصدی تولیدات می‌باشد. پیش‌بینی هر یک از شرکت‌ها از تولید سال ۱۳۹۵ براساس گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم براساس عملکرد شش‌ماهه شرکت‌ها نشان می‌دهد این شرکت‌ها مجموعاً ۲۲ درصد رشد برای تولید خودروهای سواری در سال ۱۳۹۵ پیش‌بینی می‌کنند. برآوردهای مرکز پژوهش‌ها نشان می‌دهد تولیدات خودرو در سال جاری ۲۵ درصد رشد خواهد داشت.

جدول ۴. عملکرد تولید خودروی سواری شرکت‌های بورسی در سال ۱۳۹۴

و برآورد تولید آن در سال ۱۳۹۵ (دستگاه)

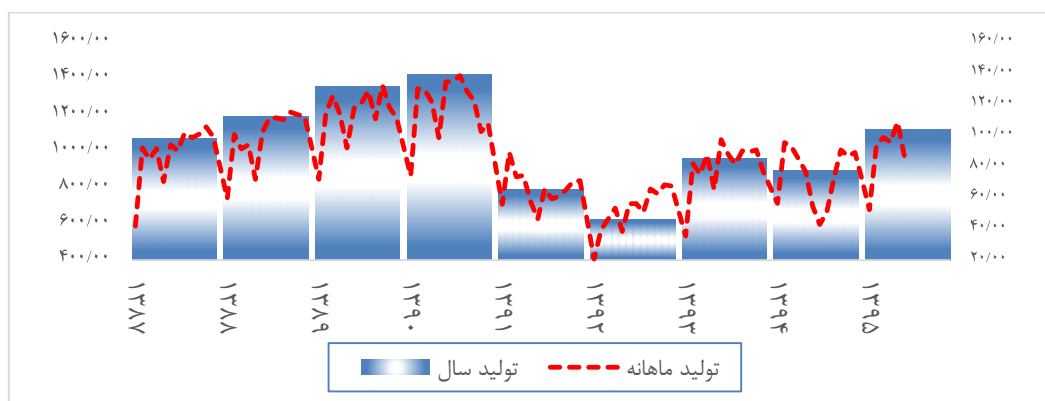
تولید خودروی سواری	عملکرد شش‌ماهه ۱۳۹۴	عملکرد شش‌ماهه ۱۳۹۵	درصد رشد شش‌ماهه ۱۳۹۵ به شش‌ماهه ۱۳۹۴	عملکرد ۱۳۹۴	پیش‌بینی ۱۳۹۵	درصد رشد به ۱۳۹۵
ایران خودرو	۲۴۹۰۹۹	۲۷۱۶۲۹	۹	۴۸۴۲۶۸	۵۱۴۷۴۱	۶/۳
سایپا	۱۴۷۰۳۸	۱۸۱۸۳۱	۲۳/۷	۳۰۱۲۹۴	۴۰۵۰۰۰	۳۴/۴
پارس خودرو	۵۲۲۴۰	۸۲۶۴۱	۵۸/۲	۱۱۵۸۹۸	۱۸۲۰۰۰	۵۷
جمع	۴۴۸۳۷۷	۵۳۶۱۰۱	۱۹/۶	۹۰۱۴۶۰	۱۱۰۱۷۴۱	۲۲

مأخذ: گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم براساس عملکرد شش‌ماهه، سامانه جامع اطلاع‌رسانی ناشران www.codal.ir

نمودار ۵ نشان می‌دهد اعمال تحریم‌ها در سال ۱۳۹۱ تأثیر بسیار مخربی بر تولیدات این محصولات داشته است. به طوری که تولیدات خودروهای سواری از ۱۴۲۱ هزار دستگاه در سال ۱۳۹۰ به ۷۸۸ هزار دستگاه در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته و این روند در سال ۱۳۹۲ نیز تداوم یافته است.

نمودار ۵. تولید ماهیانه و متوسط سالانه انواع خودرو سواری و وانت (هزار دستگاه)

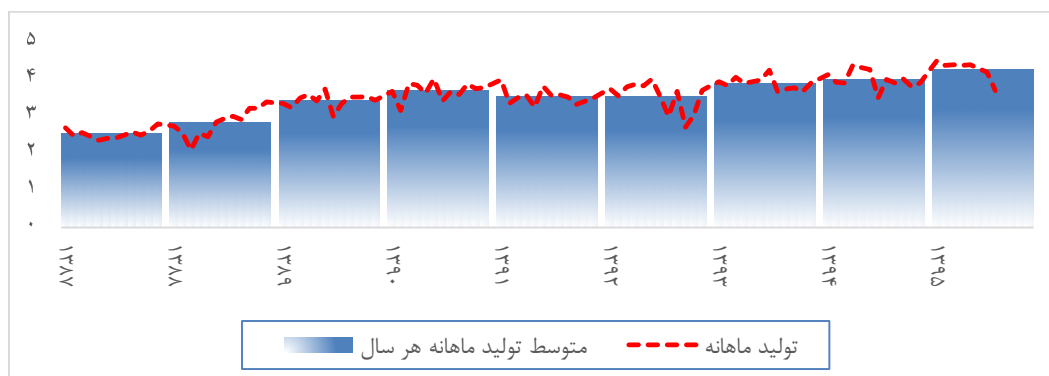

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و برآوردها.

۲-۳-۱. محصولات پتروشیمی

براساس آمار شرکت ملی صنایع پتروشیمی میزان تولید محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۴ و هشت‌ماهه اول سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۶/۴ میلیون تن و ۳۳ میلیون تن بوده است و پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال جاری تولیدات محصولات پتروشیمی به ۵۰ میلیون تن برسد. به طور کلی همانطور که در نمودار ۶ نیز مشاهده می‌کنید بجز سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ که به دلیل تحریم‌ها تولید محصولات پتروشیمی کاهش یافته است در سال‌های اخیر تولید این محصولات همواره روند صعودی داشته و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۵ رشد تولید محصولات پتروشیمی به ۸ درصد برسد.

نمودار ۶. تولید ماهیانه محصولات پتروشیمی (میلیون تن)

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و شرکت ملی صنایع پتروشیمی.

۳-۳-۱. سیمان

بررسی تولید سیمان و کلینکر در ۸ ماهه اول سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد تولید این محصولات طی این دوره به ترتیب رشد منفی ۵ درصدی و منفی ۷ درصدی داشته است.

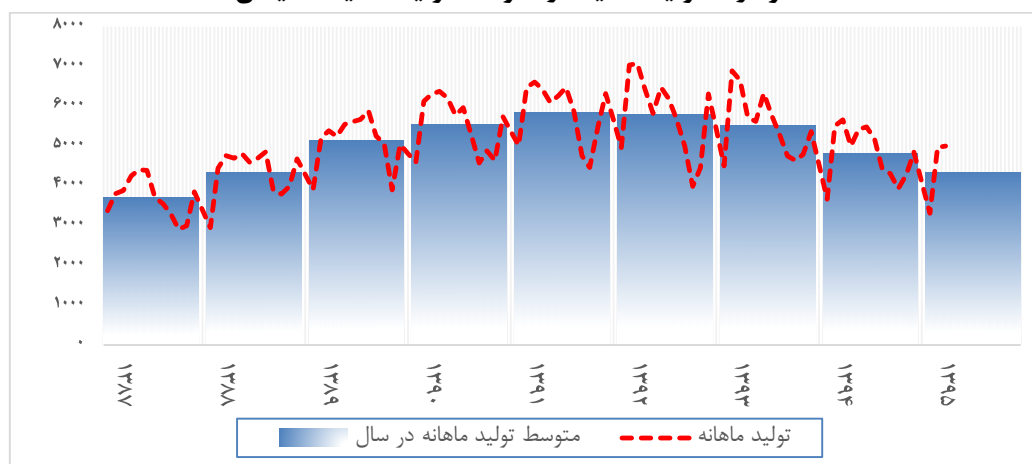
جدول ۵. میزان تولید و رشد تولید سیمان و کلینکر (تن)

سال	تولید		درصد رشد تولید نسبت به دوره مشابه سال قبل	
	کلینکر	سیمان	کلینکر	سیمان
۱۳۹۴	۶۰۱۷۵	۵۸۷۹۶	-۱۴/۱	-۱۱/۵
۸ ماهه ۱۳۹۵	۴۱۷۰۰	۳۸۹۱۶	-۷/۳	-۵

مأخذ: انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان، محاسبات.

نمودار ۷ نشان می‌دهد میزان تولید سیمان در کشور از سال ۱۳۹۱ به بعد روندی نزولی به خود گرفته است و با توجه به تداوم رکود در بخش ساختمان و محدودیت‌های صادراتی مثل اعمال تعرفه وارداتی توسط کشور عراق به نظر می‌رسد در ادامه سال ۱۳۹۵ نیز شاهد تداوم این روند نزولی باشیم به طوری که رشد تولید سیمان در سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۰- درصد پیش‌بینی می‌شود.

نمودار ۷. تولید ماهیانه و متوسط تولید سالیانه سیمان

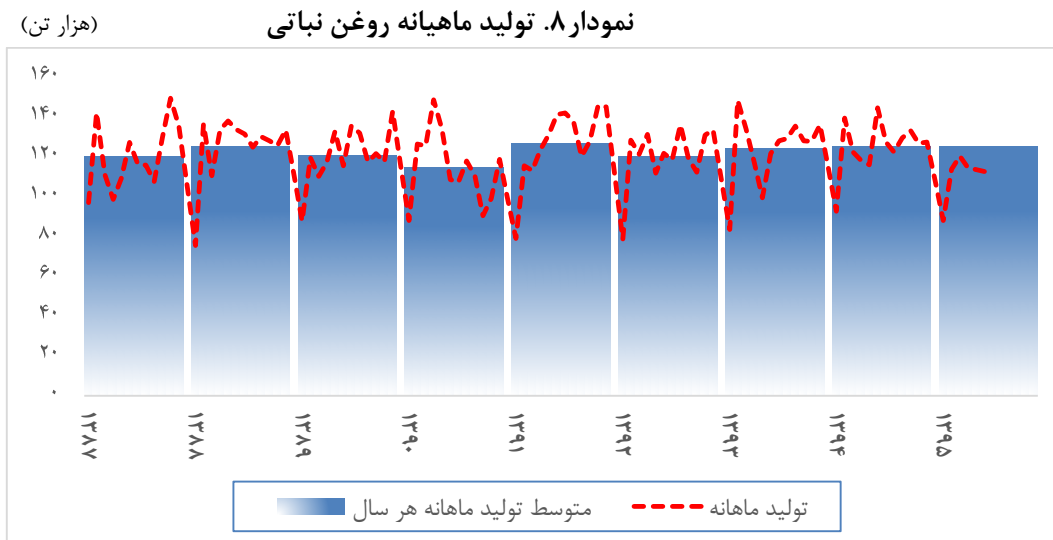
مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت و برآوردها.

۳-۳-۴. روغن نباتی

بر اساس اعلام انجمن صنفی صنایع روغن نباتی ایران تولید روغن نباتی در هشت‌ماهه ابتدای سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال قبل منفی یک درصد رشد داشته است که عمده دلیل آن کمبود روغن خام

سویا و ورود روغن قاچاق از کشورهای ترکیه و عربستان می‌باشد و پیش‌بینی می‌شود رشد تولید این محصول در سال ۱۳۹۵ نزدیک به صفر باشد.

مأخذ: همان.

۵-۳-۱. سنگ آهن

جدول ۶ تولید سنگ آهن شرکت‌های بورسی را نشان می‌دهد.

جدول ۶. عملکرد تولید سنگ آهن شرکت‌های بورسی در سال ۱۳۹۴

و برآورد تولید آن در سال ۱۳۹۵

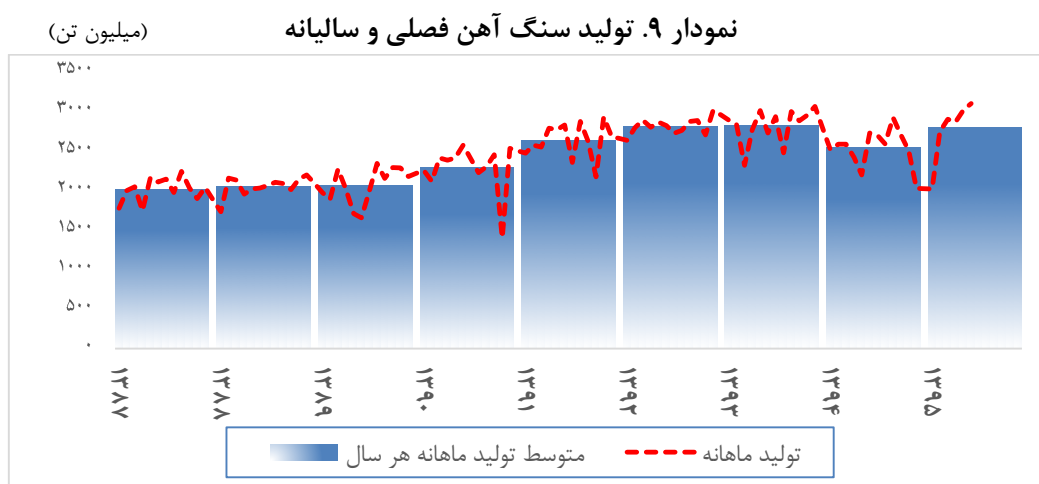
تولید سنگ آهن	شش‌ماهه اول ۹۴	شش‌ماهه اول ۱۳۹۵	درصد رشد شش‌ماهه	سال ۱۳۹۴	پیش‌بینی سال ۱۳۹۵	درصد پیش‌بینی رشد سال ۱۳۹۵
گل کهر	۷۵۲۰۱۸۴	۹۲۲۶۳۸۰	۲۲/۷	۱۶۲۴۶۵۴۹	۱۹۵۸۵۰۰۰	۲۰/۵۵
چادرملو	۶۲۸۲۵۳۲	۶۹۲۶۸۷۰	۱۰/۳	۱۲۱۲۴۴۵۱	۱۲۷۹۷۵۰۰	۵/۵۵
جمع	۱۳۸۰۲۷۱۶	۱۶۱۵۳۲۵۰	۱۷	۲۸۳۷۱۰۰۰	۳۲۳۸۲۵۰۰	۱۴/۱۴

مأخذ: گزارش‌های پیش‌بینی درآمد هر سهم براساس عملکرد سه‌ماهه، سامانه جامع اطلاع‌رسانی ناشران www.codal.ir.

براساس اعلام وزارت صنعت، معدن و تجارت تولید سنگ آهن در شش‌ماهه اول سال ۱۳۹۵ برابر

۱۶۶۲۴ هزار تن بوده است که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۱۰/۸ درصد رشد نشان می‌دهد و برآوردها

نشان می‌دهد رشد این محصول تا انتهای سال نزدیک به ۱۰ درصد خواهد بود.

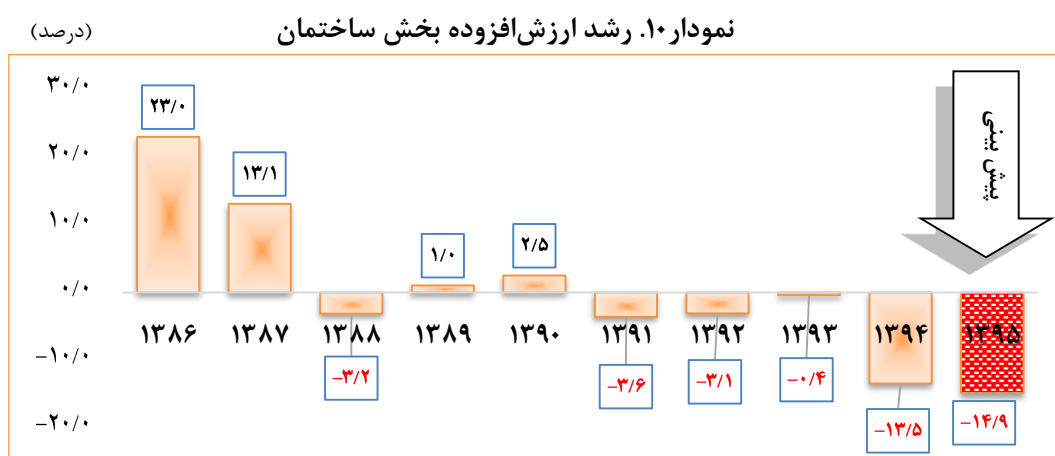

مأخذ: همان.

۱-۴-۱. بخش ساختمان

۱-۴-۱-۱. رشد بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵

بخش ساختمان با توجه به ارتباط تنگاتنگی که با بخش‌های بالادستی خود (از قبیل فلزات اساسی، کانی‌های غیرفلزی و ...) داشته و ازسوی دیگر به دلیل ارتباط با بخش‌های پایین‌دستی (خدمات مستغلات) از نقش حائز اهمیتی در اقتصاد ایران برخوردار است. نمودار ۱۰ نشان‌دهنده رشد ارزش افزوده بخش ساختمان طی دوره ۱۳۸۶-۱۳۹۴ و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد. با توجه به نمودار ملاحظه می‌گردد که در دوره زمانی مذکور صرفاً در سال‌های ابتدایی دوره (۱۳۸۶ و ۱۳۸۷) رشد این بخش ارقام مثبت و بالای ۱۰ درصد را تجربه کرده و در بقیه سال‌ها رشد این بخش عمدتاً منفی و در برخی سال‌ها مثبت با رقم بسیار پایین بوده است.

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار أخذ شده است.

شواهد آماری نشان می‌دهد که بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵ نیز از نظر رشد وضعیتی مشابه سال‌های قبل داشته و از رشد منفی برخوردار خواهد شد. اولین شاهد آماری مربوط به رشد شش‌ماهه ۱۳۹۵ است که توسط مرکز آمار ایران اعلام شده و حاکی از رشد ۹/۷- درصدی این بخش می‌باشد. دیگر شواهد آماری (جدول (۷)) نیز مؤید این موضوع است. البته قابل توضیح است که هر چند پرداخت‌های عمرانی دولت در سه‌ماهه و شش‌ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل رشد مثبت داشته‌اند، اما با توجه به عملکرد ۲۷/۷ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های عمرانی دولت در سال ۱۳۹۴ و برآورد مرکز پژوهش‌ها از تحقق ۲۳/۵ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های عمرانی تا پایان سال ۱۳۹۵ (تحقق ۴۱ درصدی قانون)^۱، انتظار می‌رود که رشد پرداخت‌های عمرانی دولت در سال ۱۳۹۵ نسبت به ۱۳۹۴ برابر با ۱۵/۲- درصد بوده و از این کانال اثر منفی بر رشد بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵ داشته باشد.

جدول ۷. وضعیت رشد برخی شاخص‌های مرتبط با بخش ساختمان (درصد)

۱۳۹۵		۱۳۹۴		شرح	
شش‌ماهه	سه‌ماهه	شش‌ماهه	سه‌ماهه		
-	-	-۱۴/۹	-۱۷/۸	تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در کل مناطق شهری	رشد نسبت به دوره مشابه
-	-۲۴	-۶/۲	-۶/۴	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان	
۵۳/۵	۲۶۳/۶	-۲۲/۷	۲۰/۳	پرداخت‌های عمرانی دولت	رشد نسبت به دوره مشابه

مأخذ: بانک مرکزی (وضعیت بودجه عمومی دولت و نماگرهای اقتصادی)

با عنایت به نکات فوق‌الذکر، جدیدترین آمارهای دریافتی و مدنظر قرار دادن مواردی از جمله سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان تا انتهای سال جاری^۲ برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان در انتهای سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۴/۹- درصد می‌باشد که نسبت به برآورد قبلی رشد منفی بیشتری را نشان می‌دهد. همچنین رشد شش‌ماهه نخست بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود ۱۰/۴- درصد می‌باشد.

۱. در قانون بودجه سال ۱۳۹۵، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای کشور در این سال حدود ۵۷ هزار میلیارد تومان تصویب شده است.

۲. با توجه به اینکه پیش‌بینی می‌شود تولید نهاده‌های ساختمانی مهمی همچون سیمان، محصولات فولادی، کاشی و سرامیک (که در ستانده بخش ساختمان نقش مهمی دارند) در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ از ارقام رشد منفی برخوردار شوند (در مورد سیمان به بخش صنعت در گزارش حاضر مراجعه شود و در مورد محصولات فولادی و کاشی و سرامیک باید بیان کرد گزارش عملکرد ۶ ماهه وزارت صنعت، معدن و تجارت نشان می‌دهد که تولید محصولات فولادی در ۶ ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۹/۱ درصد رشد منفی داشته و تولید کاشی و سرامیک نیز در ۶ ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۲۸/۳ درصد رشد منفی داشته است؛ لذا انتظار بر این است رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان نیز در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴ منفی باشد.

۲-۴-۱. تحلیلی از بخش ساختمان

در این بخش از گزارش تلاش می‌شود تا با توجه به اهمیت زیادی که بخش ساختمان در اقتصاد ایران به دلیل ارتباط تنگاتنگ این بخش با بخش‌های بالادستی و پایین‌دستی خود دارد، تحلیل جزئی‌تری از وضعیت این بخش شامل ویژگی‌های بخش ساختمان، رکود چندساله حاکم بر بخش ساختمان، نشانه‌های این رکود و آثار خروج بخش ساختمان از رکود بر سایر بخش‌های اقتصادی و کل اقتصاد ایران ارائه شود.

۱-۴-۲-۱. تبیین ویژگی‌های بخش ساختمان

بخش ساختمان علاوه بر ویژگی‌هایی از قبیل قرار گرفتن در انتهای زنجیره تولید و ارتباطات تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی از ویژگی‌های مهم دیگری از قبیل توان اشتغالزایی بالا، غیرقابل تجارت بودن و فراگیر بودن نیز برخوردار است.

الف) پیوند پسین^۱ عمیق

ساختار بخش ساختمان به گونه‌ای است که با بخش‌های متنوعی در ارتباط بوده و محصولات آنها را در فرآیند تولید خود به کار می‌گیرد. جدول ۸ تصویری از پیوندهای پسین و پیشین بخش ساختمان را با دو رویکرد مختلف نشان می‌دهد. در رویکرد اول صرفاً بر روابط بین بخشی تأکید شده به طوری که بخش ساختمان پیوندهای پسین قوی و تنیدگی زیادی با سایر بخش‌های اقتصاد دارد. داشتن پیوندهای قوی اگرچه شرط لازم برای سنجش توان اثرگذاری یک بخش بر سایر بخش‌های اقتصاد است، اما به تنهایی کافی نیست. لذا در رویکرد دوم اندازه تقاضای نهایی و ارزش افزوده بخش ساختمان نیز در نظر گرفته شده است. همانطور که ملاحظه می‌گردد، اندازه بالای تقاضای نهایی بخش ساختمان که سهم عمده‌ای از آن مربوط به تشکیل سرمایه است موجب شده که بخش ساختمان از ظرفیت حائز اهمیتی جهت تحرک آفرینی در اقتصاد برخوردار بوده و یکی از بخش‌های اثرگذار برای خروج رکود صنایع مرتبط باشد.

۱. در الگوی داده - ستانده، شاخص پیوند پسین به این معناست که نهاده‌های تولید بخش مذکور از کجا می‌آیند و نشان‌دهنده وابستگی یک بخش به سایر بخش‌هاست. شاخص پیوند پیشین نیز به این معناست که تولیدات بخش مذکور به کجا می‌روند و لذا نشان‌دهنده وابستگی دیگر بخش‌ها به بخش مورد نظر است. هرچه بخشی پیوندهای پسین عمیق‌تری با سایر بخش‌های اقتصاد داشته باشد به این معناست که آثار رونق آن به صورت گسترده‌تری به سایر بخش‌های اقتصاد منتقل می‌شود.

جدول ۸. وضعیت بخش ساختمان از منظر روابط متقابل بین بخشی

مبتنی بر مبادلات واسطه و اندازه تقاضای نهایی و ارزش افزوده		مبتنی بر مبادلات واسطه				بخش		
رتبه	پیوند پیشین	رتبه	پیوند پسین	رتبه	پیوند پیشین		رتبه*	پیوند پسین
۱۹	۰/۴۵	۵	۲/۴۲	۴۱	۰/۰۹	۱۵	۱/۳۲	ساختمان مسکونی
۲۲	۰/۳۲	۳	۳/۵۴	۳۷	۰/۱۸	۱۰	۱/۴۹	سایر ساختمان‌ها

مأخذ: محاسبات براساس جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰ مرکز پژوهش‌های مجلس.

* رتبه در میان ۴۶ بخش.

با توجه به جدول ۸، به‌ازای یک واحد افزایش سرمایه‌گذاری در بخش «ساختمان مسکونی» ۱/۳۲ واحد تولید در کل اقتصاد به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم افزایش پیدا می‌کند. به این معنا که به‌ازای صد هزار تومان سرمایه‌گذاری در این بخش، تولید کل اقتصاد به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به میزان ۱۳۲ هزار تومان افزایش می‌یابد. در مورد «سایر ساختمان‌ها» این میزان برابر با ۱۴۹ هزار تومان است. بخش ساختمان پیوندهای پیشین ضعیفی در اقتصاد دارد، چراکه سهم عمده‌ای از بخش ساختمان به مصارف نهایی خانوار اختصاص دارد و لذا در بین ۴۶ بخش مورد بررسی رتبه ۴۱ به آن اختصاص یافته است. بررسی وضعیت بخش ساختمان در رویکرد دوم حاکی از اهمیت این بخش به‌لحاظ اثرگذاری در اقتصاد است. در این رویکرد رتبه بخش‌های «ساختمان مسکونی» و «سایر ساختمان‌ها» به‌ترتیب برابر با ۵ و ۳ است. بنابراین نتایج گویای این واقعیت است که بخش ساختمان از ظرفیت بالایی برای تحرک آفرینی در اقتصاد برخوردار بوده و آثار رشد آن به‌صورت گسترده‌ای به کل اقتصاد منتقل می‌شود. بررسی پیوندهای پیشین بخش ساختمان در هر دو رویکرد نشان می‌دهد که بخش‌های کمی به تولیدات بخش ساختمان وابسته هستند. علت آن است که بخش ساختمان در انتهای زنجیره تولید قرار دارد و تولیدات آن به مصرف نهایی می‌رسد.

ب) اشتغالزایی بالا

توان اشتغالزایی بالا یکی دیگر از ویژگی‌های بخش ساختمان است. به‌طوری که موجب اشتغالزایی غیرمستقیم در بخش‌های دیگر اقتصاد می‌شود. بررسی اشتغالزایی بخش ساختمان با استفاده از الگوی داده - ستانده نشان می‌دهد که به‌ازای صد میلیون تومان افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های «ساختمان مسکونی» و «سایر ساختمان‌ها» (به قیمت‌های سال ۱۳۹۰) حدود ۵ نفر شغل به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در هر کدام از این دو بخش ایجاد می‌شود که ۱ الی ۲ نفر آن مربوط به آثار غیرمستقیم است. از منظر اشتغالزایی مستقیم و غیرمستقیم بخش «ساختمان مسکونی» در بین ۴۶ بخش در جایگاه ۱۱ام قرار گرفته و «سایر ساختمان‌ها» نیز رتبه ۱۴ام را به‌خود اختصاص داده است. نکته حائز اهمیت در مورد بخش‌های «ساختمان مسکونی» و «سایر ساختمان‌ها» آن است که افزایش

سرمایه‌گذاری صد میلیون تومانی در این بخش‌ها علاوه بر آنکه منجر به ایجاد اشتغال مستقیم برای حدود ۳ نفر در هر بخش می‌شود، به‌علت پیوندهای پسین قوی با سایر بخش‌های اقتصاد منجر به ایجاد اشتغال برای ۱ الی ۲ نفر دیگر نیز می‌شود. بنابراین خروج این بخش از رکود نقش مهمی در افزایش اشتغال خواهد داشت. این مسئله به‌خصوص از آن جهت اهمیت دارد که اغلب نیروی کار شاغل در این بخش، نیروی کار با مهارت پایین بوده و ایجاد اشتغال برای این گروه که از اقشار کم‌درآمد هستند می‌تواند زمینه مهمی در کاهش فقر باشد.

**جدول ۹. توان اشتغالزایی مستقیم و غیرمستقیم (نفر شغل) بخش ساختمان
به‌ازای یک میلیارد ریال سرمایه‌گذاری (به قیمت‌های سال ۱۳۹۰)**

رتبه	اشتغالزایی غیرمستقیم	رتبه	اشتغالزایی مستقیم و غیرمستقیم	رتبه	اشتغالزایی مستقیم	بخش
۱۱	۱/۴	۱۱	۴/۸	۱۳	۳/۴	ساختمان مسکونی
۱۰	۱/۵	۱۴	۴/۶	۱۵	۳	سایر ساختمان‌ها

مأخذ: همان.

ج) بخش فراگیر

این ویژگی بخش ساختمان به نوعی با دو ویژگی قبلی آن مرتبط است، اگر فراگیری منطقه‌ای نیز به آن اضافه شود. به‌عبارت دیگر تحرک بخش ساختمان، تحرک بخش‌های متعدد، اشتغال افراد متعدد و در سطح مناطق مختلف را در بر می‌گیرد، چراکه برخلاف برخی صنایع و بخش‌ها که محدود به مناطق خاصی از پهنه جغرافیایی کشور هستند، ساختمان در همه مناطق موضوعیت دارد.

د) غیرقابل تجارت

یکی دیگر از ویژگی‌های بخش ساختمان در غیرقابل تجارت بودن آن است. این ویژگی از آن جهت اهمیت دارد که هرگونه افزایش تقاضا برای این بخش مستقیماً می‌تواند باعث افزایش عرضه آن شود و امکان واردات رسمی یا قاچاق آن وجود ندارد. از نظر سیاستگذاری این موضوع دارای اهمیت بالایی است.

۲-۲-۴-۱. رکود پنج‌ساله بخش ساختمان و نشانه‌های آن

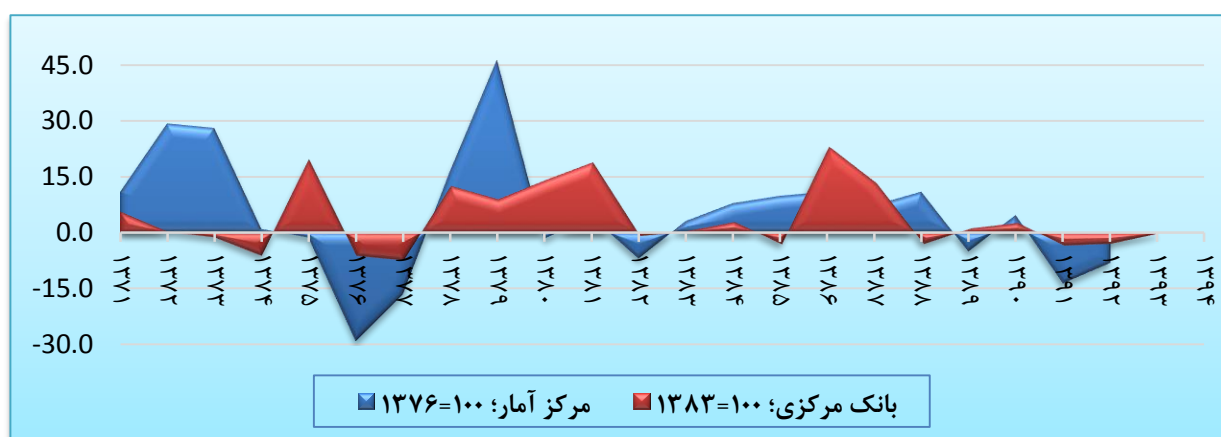
نگاهی به آمارهای حساب‌های ملی بانک مرکزی و مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که بخش ساختمان از سال ۱۳۹۱ وارد فاز رکودی شده و ارقام رشد منفی را تجربه کرده است. به‌طوری که این وضعیت تا سال ۱۳۹۴ نیز ادامه‌دار بوده و برآورد ارائه شده در قسمت (۱-۴-۱) همین گزارش نیز حاکی از ادامه داشتن این وضعیت رکودی در سال ۱۳۹۵ (تبدیل شدن رکود بخش ساختمان به رکودی پنج‌ساله)

است. نمودار ۱۱ نشان‌دهنده رشد بخش ساختمان (به قیمت‌های ثابت) طی دوره زمانی ۱۳۷۱-۱۳۹۴ می‌باشد که هم برحسب حساب‌های ملی بانک مرکزی و هم برحسب حساب‌های ملی مرکز آمار ایران آورده شده است. همانطور که از نمودار مشاهده می‌شود، در برخی برهه‌های زمانی آمارهای رشد ساختمان دو نهاد با هم در تعارض بوده است به طوری که در برخی سال‌ها رشد بخش ساختمان توسط بانک مرکزی مثبت اعلام شده، اما مرکز آمار آن را منفی اعلام کرده و یا برعکس. به‌عنوان مثال، در سال ۱۳۷۳، رشد بخش ساختمان توسط بانک مرکزی ۱/۴- درصد اعلام شده در حالی که مرکز آمار ایران رشد بخش ساختمان در همین سال را مثبت ۲۸ درصد اعلام کرده است! یا به‌عنوان مثال دیگر در سال ۱۳۸۹، رشد بخش ساختمان توسط بانک مرکزی مثبت ۱ درصد اعلام شده در حالی که مرکز آمار ایران رشد بخش ساختمان در همین سال را ۵/۳- درصد اعلام کرده است. علیرغم این تفاوت‌ها در برخی سال‌ها، ملاحظه نمودار نشان می‌دهد که از سال ۱۳۹۱ به بعد آمارهای هر دو نهاد همسو بوده و تأییدکننده وجود رکود در بخش ساختمان می‌باشند.

(درصد)

نمودار ۱۱. رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان به قیمت ثابت

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی و مرکز آمار ایران.

توضیح: آمار سال ۱۳۹۴ توسط بانک مرکزی اعلام نشده است.

با توجه به اینکه ارزش‌افزوده بخش ساختمان متشکل از ساختمان دولتی و ساختمان خصوصی است، لذا نمودار ۱۲ نشان‌دهنده تغییرات مربوط به عوامل تحریک‌کننده رشد بخش ساختمان به تفکیک دولتی و خصوصی است. مشاهده می‌شود که در سال ۱۳۹۱ رشد هزینه‌های عمرانی دولت (به قیمت ثابت) به قدری منفی بوده است (حدود ۶۰- درصد) که رشد مثبت مربوط به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان (به قیمت ثابت) را خنثی کرده و باعث شده است تا رشد بخش ساختمان در این سال منفی شود. علت این افت شدید در هزینه‌های عمرانی دولت (به قیمت ثابت) مربوط به افت حدود ۵۰ درصدی هزینه‌های عمرانی به قیمت جاری است که آن نیز نشئت گرفته از افت محسوس منابع

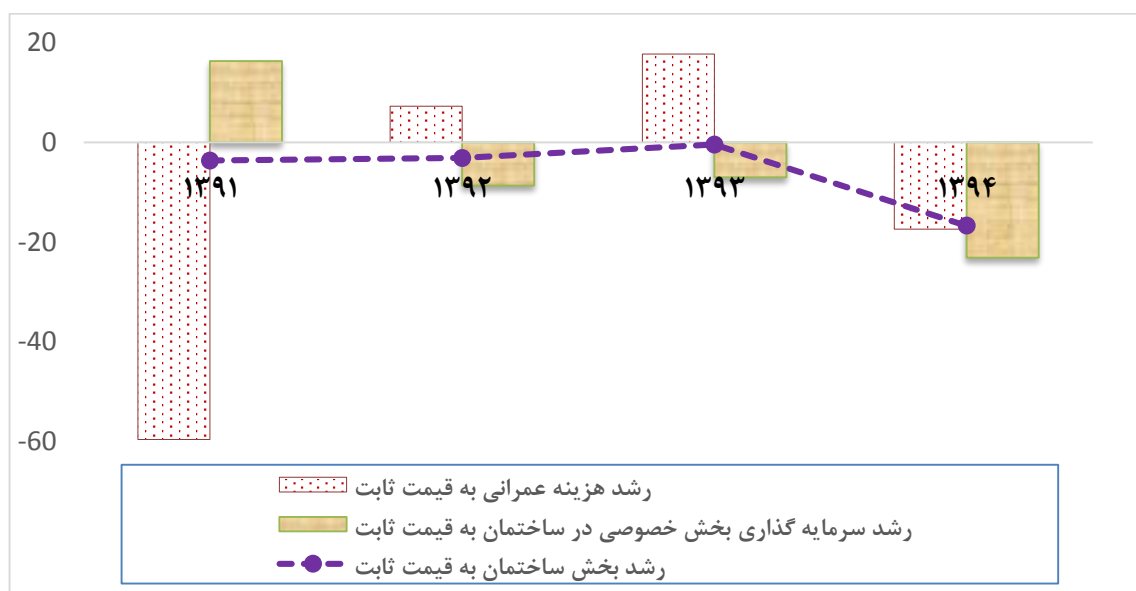
حاصل از فروش نفت در نتیجه برقراری تحریم‌ها می‌باشد.

در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ ملاحظه می‌گردد که عامل اصلی تعیین‌کننده رشد بخش ساختمان مربوط به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان است به طوری که در این سال‌ها که هزینه‌های عمرانی دولت (به قیمت ثابت) رشد مثبت داشته، اما به خاطر رشد منفی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان، رشد کل بخش ساختمان نیز منفی شده است. در سال ۱۳۹۴ نیز رشد هر دو بخش ساختمان دولتی و خصوصی منفی بوده و لذا طبیعی است که رشد کل بخش ساختمان نیز منفی شود. محاسبات مرکز پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵ نیز همانند سال ۱۳۹۴ رشد هر دو زیربخش ساختمان دولتی و ساختمان خصوصی منفی خواهد بود.

نمودار ۱۲. رشد ارزش افزوده بخش ساختمان، هزینه‌های عمرانی دولت و سرمایه‌گذاری

(درصد)

بخش خصوصی در ساختمان به قیمت‌های ثابت

مأخذ: بانک مرکزی (عملکرد بودجه عمومی دولت؛ نماگرهای اقتصادی؛ حساب‌های ملی).

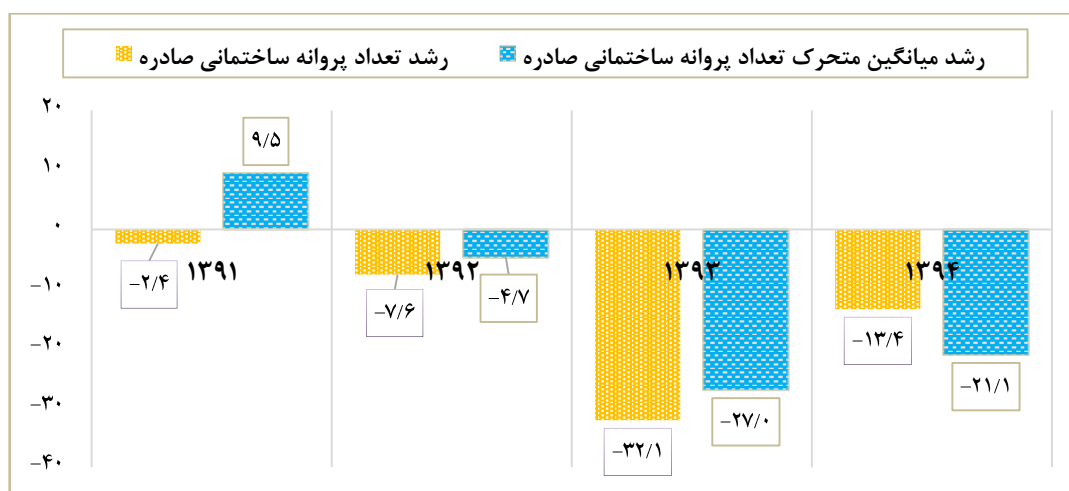
توضیح: آمار رشد ساختمان سال ۱۳۹۴ از مرکز آمار ایران است.

یکی دیگر از شواهد رکود بخش ساختمان مربوط به رشد تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره در مناطق شهری است. همانطور که نمودار ۱۳ نشان می‌دهد در سال‌های ۱۳۹۱ به بعد رشد تعداد پروانه‌های ساختمانی منفی بوده به طوری که بیشترین رشد منفی تعداد پروانه‌ها در سال ۱۳۹۳ با $-۳۲/۱$ درصد ثبت شده است. با توجه به اینکه از زمان صدور پروانه‌های ساختمانی تا ساخته شده ساختمان مدتی زمان نیاز است، لذا محاسبه رشد میانگین متحرک تعداد پروانه‌ها می‌تواند خود شاخص پیش‌نگری از وضعیت این بخش باشد. آمارهای موجود نیز نشان از رشد منفی میانگین متحرک تعداد پروانه‌های

ساختمانی صادره در دوره ۱۳۹۲-۱۳۹۴ داشته و تنها در سال ۱۳۹۱ مثبت است که ناشی از رشد مثبت تعداد پروانه‌ها در سال ۱۳۹۰ (۵/۷ درصد) می‌باشد. وضعیت این شاخص در سال ۱۳۹۴ می‌تواند مبین رشد منفی ساختمان در سال ۱۳۹۵ باشد.

نمودار ۱۳. رشد تعداد پروانه‌های ساختمانی و میانگین متحرک آنها (درصد)

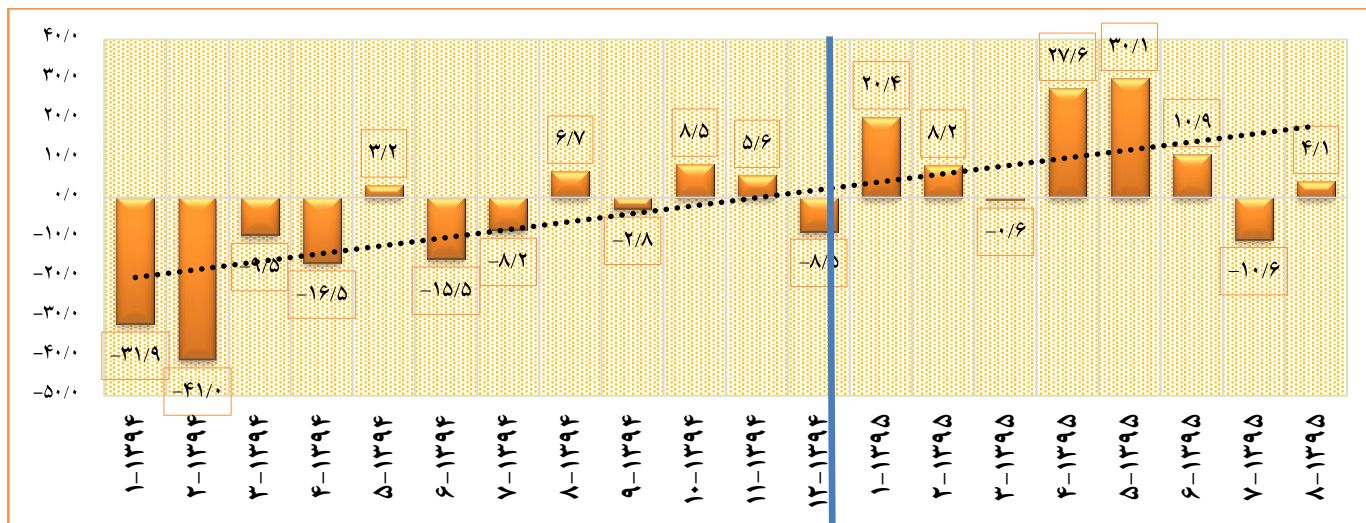

مأخذ: نماگرهای اقتصادی بانک مرکزی و محاسبات.

نمودار ۱۴ نشان‌دهنده رشد ماهیانه تعداد معاملات واحدهای مسکونی شهر تهران در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ می‌باشد. ملاحظه می‌گردد که تعداد معاملات واحدهای مسکونی در بسیاری از ماه‌های سال ۱۳۹۴ نسبت به ماه‌های مشابه سال ۱۳۹۳ از رشد منفی برخوردارند، اما در ۸ ماهه ابتدایی سال ۱۳۹۴ روند تقریباً برعکس شده به طوری که در این دوره ۸ ماهه نسبت به ماه‌های مشابه سال ۱۳۹۴ بجز ماه‌های خرداد و مهر در بقیه ماه‌ها ارقام رشد مثبت و در عین حال ارقام بالایی بوده‌اند. این ارقام رشد مثبت می‌تواند نشانه‌ای از خروج تدریجی رکود معاملاتی در واحدهای مسکونی باشد، اما دلیلی بر خروج بخش ساختمان از رکود نمی‌تواند باشد^۱ چراکه این ارقام رشد ناشی از انجام معاملات در مورد واحدهای مسکونی ساخته شده در سال‌های قبل و نه ساخته شده در سال ۱۳۹۵ هستند.

۱. با توجه به پیش‌بینی مرکز پژوهش‌ها رشد بخش ساختمان در سال ۱۳۹۵ نیز همانند سال‌های قبل منفی بوده و حاکی از ادامه رکود این بخش در سال جاری است. آمار مرکز آمار ایران نیز حاکی از رشد منفی بخش ساختمان در سه‌ماهه نخست سال ۱۳۹۵ است.

نمودار ۱۴. رشد ماهیانه تعداد معاملات واحدهای مسکونی شهر تهران (درصد)

مأخذ: گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران، بانک مرکزی.

۳-۲-۴-۱. آثار خروج بخش ساختمان از رکود بر سایر بخش‌ها و کل اقتصاد

بخش ساختمان به دلیل داشتن پیوندهای پسین عمیق با بخش‌های متنوعی در اقتصاد، نقش بسزایی در انتقال آثار رشد خود به آنها داشته و نوسانات اقتصادی در بخش ساختمان بر سایر بخش‌های اقتصاد نیز اثر می‌گذارد. بررسی جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰ مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد بخش ساختمان نیازهای واسطه‌ای خود را از بخش‌های «ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی»، «ساخت فلزات اساسی»، «عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها»، «حمل‌ونقل»، «بانک» و «ساخت کک و فرآورده‌های نفتی» و «تولید محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات» تأمین می‌کند که سهم دو بخش «ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی» و «ساخت فلزات اساسی» بیش از سایر بخش‌ها است. هر یک از این دو بخش زیربخش‌های متنوعی دارند، به طوری که بخش «ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی» شامل زیربخش‌های تولید کالاهای سرامیکی، تولید سیمان، آهک و گچ، تولید محصولات ساخته شده از بتون، سیمان و گچ، تولید آجر و غیره است. بخش «ساخت فلزات اساسی» نیز طیف وسیعی از زیربخش‌ها شامل تولید محصولات اولیه آهن و فولاد، تولید محصولات اساسی مسی، آلومینیومی، ریخته‌گری فلزات آهنی و غیر آهنی است.

افزایش سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان منجر به افزایش تقاضا برای محصولات تولیدی بخش‌های فوق‌الذکر می‌گردد و بخش‌های مذکور نیز در پاسخ به این افزایش تقاضا تولیدات خود را افزایش داده و به همین منظور تقاضای واسطه‌ای آنها از سایر بخش‌ها افزایش می‌یابد. بنابراین آثار رونق بخش ساختمان به سایر بخش‌ها منتقل می‌شود. لذا بخش ساختمان می‌تواند به مثابه موتور محرکی برای سایر بخش‌های اقتصاد باشد. جدول ۱۰ نشان می‌دهد که اگر ستانده بخش ساختمان به میزان یک واحد افزایش یابد،

خریده‌هایش از بخش‌های تأمین‌کننده نیازهای واسطه‌ای آن به صورت مستقیم چه میزان افزایش می‌یابد. همانطور که ملاحظه می‌شود به ازای ۱۰۰ هزار تومان افزایش تولید بخش «ساختمان مسکونی»، خریده‌های آن از بخش‌های اقتصادی ۴۸ هزار تومان افزایش می‌یابد که از این مقدار ۱۰ هزار تومان آن و یا ۲۱/۸ درصد آن متعلق به بخش ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی است. به عبارت دیگر به ازای صد هزار تومان افزایش تولید بخش ساختمان، ۱۰ هزار تومان از بخش ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی خرید صورت خواهد گرفت. در مورد «سایر ساختمان‌ها» نیز، به ازای ۱۰۰ هزار تومان افزایش تولید بخش «سایر ساختمان‌ها»، خریده‌های آن از بخش‌های اقتصادی ۵۱ هزار تومان افزایش می‌یابد.

جدول ۱۰. اثر افزایش یک واحد (یک میلیون ریال) تولید بخش ساختمان بر افزایش تقاضا از بخش‌های مرتبط

بخش	ساختمان مسکونی	درصد سهم	سایر ساختمان‌ها	درصد سهم
ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی	۰/۱	۲۱/۸	۰/۰۸	۱۵/۵
ساخت فلزات اساسی	۰/۰۹	۱۸/۸	۰/۰۷	۱۴/۳
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۰/۰۸	۱۶/۸	۰/۰۷	۱۴/۲
حمل و نقل	۰/۰۶	۱۳/۱	۰/۰۶	۱۲
بانک	۰/۰۳	۶/۲	۰/۰۳	۵/۴
ساخت محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین‌آلات و تجهیزات	۰/۰۲	۳/۶	۰/۰۲	۳/۱
ساخت کک و فراورده‌های نفتی	۰/۰۲	۳/۸	۰/۰۵	۹/۹
سایر بخش‌ها	۰/۰۸	۱۵/۹	۰/۱۳	۲۵/۶
مجموع	۰/۴۸	۱۰۰	۰/۵۱	۱۰۰

مأخذ: همان.

جدول ۱۱ عرضه بخش ساختمان به سایر بخش‌ها را نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌شود ۸۷ درصد تولید بخش ساختمان به بخش «خدمات مستغلات» عرضه می‌شود. به عبارت دیگر به ازای یک واحد افزایش ستانده بخش ساختمان، ۸۷ درصد آن به عنوان مصارف واسطه در اختیار بخش «خدمات مستغلات» قرار می‌گیرد. در مورد «سایر ساختمان‌ها» نیز ملاحظه می‌شود که عمده تولیدات این بخش مجدداً به خود بخش عرضه می‌شود و صرف مبادلات درون‌بخشی می‌شود.

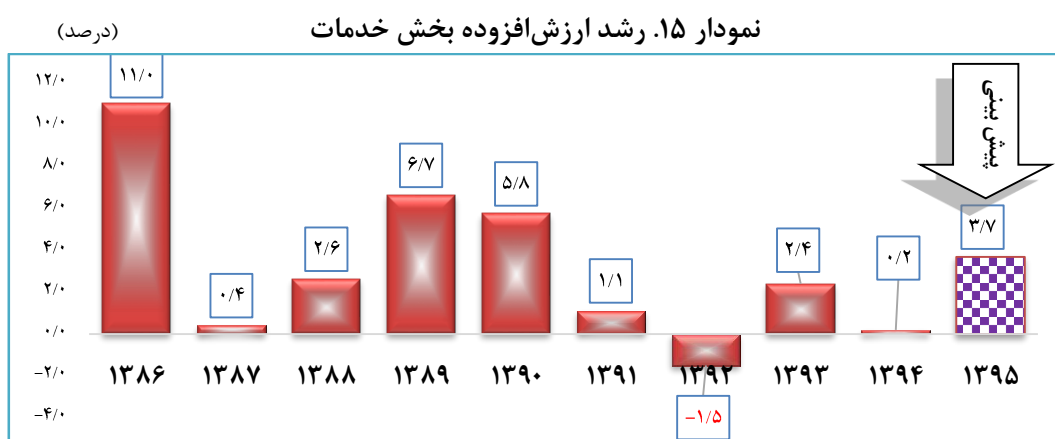
جدول ۱۱. بخش‌های استفاده‌کننده از تولیدات بخش ساختمان

بخش	خدمات مستغلات	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	بانک	ساختمان مسکونی	سایر ساختمان‌ها	سایر بخش‌ها	مجموع
ساختمان مسکونی	مقدار	۰/۱۴۳	-	۰/۰۲۱	-	۰/۰۰۴	۰/۱۶
	درصد سهم	۸۷/۲	-	۱۲/۶	-	۰/۲	۱۰۰
سایر ساختمان‌ها	مقدار	۰/۰۰۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۷	۰/۰۲۹	۰/۱۲
	درصد سهم	۶	۳	۲	۵۹	۲۴	۱۰۰

مأخذ: همان.

۵-۱. بخش خدمات

نمودار ۱۵ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش خدمات از سال ۱۳۸۶ به بعد و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد. با توجه به نمودار ملاحظه می‌گردد که رشد بخش خدمات که تا حدود زیادی وابسته به رشد سایر بخش‌های اقتصادی است طی دوره ۱۳۸۶ به بعد به غیر از سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ که ارقام رشد بالای ۵ درصد را تجربه کرده است در بقیه سال‌ها، ارقام رشد از ۲/۶ درصد (سال ۱۳۸۸) فراتر نرفته و در برخی سال‌ها (سال ۱۳۹۲) منفی نیز بوده است.

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار آخذ شده است.

آخرین شواهد آماری برای رشد بخش خدمات مربوط به مرکز آمار ایران می‌باشد که در شش ماهه ۱۳۹۵ رشد این بخش برابر با ۵ درصد اعلام شده است. برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد بخش خدمات با در نظر گرفتن تحولات زیربخش‌های خدمات (که در ادامه گزارش برخی از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد) در سال ۱۳۹۵ برابر با ۳/۷ درصد می‌باشد.

۱-۵-۱. خدمات بازرگانی

نمودار ۱۶ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده خدمات بازرگانی طی دوره ۱۳۸۶ به بعد و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ می‌باشد. آخرین شواهد آماری برای رشد خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ مربوط به نیمه نخست سال جاری است که توسط مرکز آمار ایران اعلام شده و طی آن رشد این بخش برابر با ۳/۲ درصد بوده است. برآورد مرکز پژوهش‌ها با توجه به آخرین شواهد آماری در دسترس تا انتهای شش‌ماهه سال جاری حاکی از آن است که خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ رشدی حدود ۱/۱ درصد خواهد داشت.

نمودار ۱۶. رشد ارزش‌افزوده خدمات بازرگانی (درصد)

مأخذ: همان.

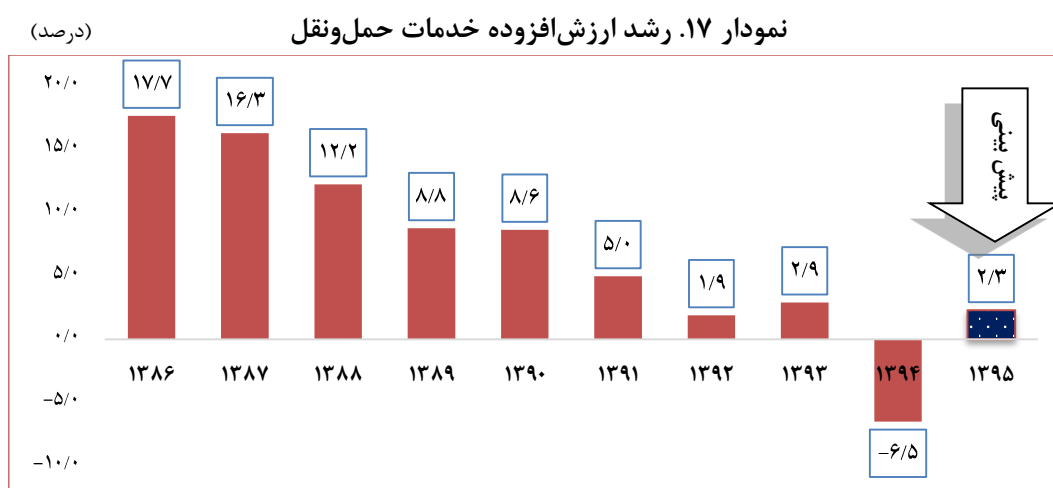
* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار اخذ شده است.

در تحلیل دلیل این رقم رشد برای سال ۱۳۹۵ بایستی اشاره کرد که خدمات بازرگانی واسطه بین طرفین عرضه و تقاضای بازار کالا است، چراکه از یکسو ستانده بخش‌هایی همچون کشاورزی و صنعت از کانال خدمات بازرگانی صادر شده و یا در بازار داخلی عرضه می‌شوند و ازسوی دیگر کالاهای مورد نیاز فعالیت‌های اقتصادی و نهادهای مختلف که به واسطه واردات یا تولید داخل تأمین می‌شوند از کانال این نوع خدمات در اختیار آنها قرار می‌گیرد. بنابراین قابل انتظار است که ستانده خدمات بازرگانی هم از ستانده بخش‌هایی چون کشاورزی و صنعت متأثر شده و هم از حجم تجارت خارجی کشور تحت تأثیر

قرار گیرد. طبق بخش‌های قبلی گزارش، برآوردها حاکی از مثبت بودن رشد بخش‌های کشاورزی و صنعت در سال ۱۳۹۵ است. به طوری که رشد مثبت خدمات بازرگانی از این کانال توجیه‌پذیر است. در سوی دیگر، گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور^۱ نشان می‌دهد که صادرات دلاری و واردات دلاری کشور در هشت‌ماهه ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل به ترتیب معادل ۵/۷۴ و ۰/۹۴ درصد رشد داشته‌اند. بنابراین انتظار می‌رود که این روند تا انتهای سال ادامه‌دار بوده و لذا از کانال مذکور نیز انتظار بر مثبت بودن رشد خدمات بازرگانی در سال ۱۳۹۵ دور از ذهن نیست.

۲-۵-۱. خدمات حمل‌ونقل

نمودار ۱۷ رشد ارزش افزوده خدمات حمل‌ونقل را از سال ۱۳۸۶ به بعد و پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد. ملاحظه می‌گردد که روند رشد ارزش افزوده این بخش از سال ۱۳۸۶ به بعد نزولی بوده و از ۱۷/۷ درصد در ابتدای دوره به ۶/۸- درصد در سال ۱۳۹۴ افت کرده است.

مأخذ: همان.

* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار آخذ شده است.

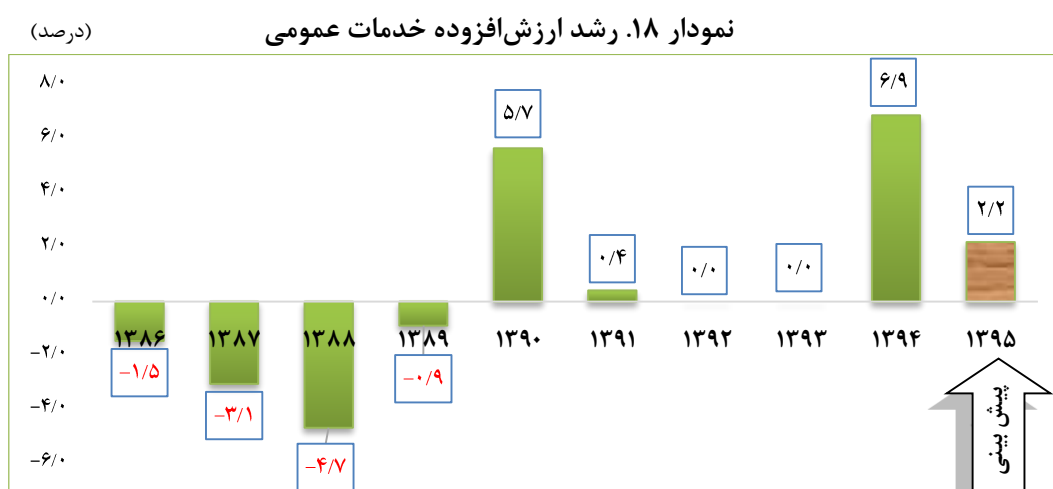
آخرین شواهد آماری برای نیمه نخست سال ۱۳۹۵ (بنابه گزارش مرکز آمار ایران) حاکی از رشد مثبت این بخش (۶/۸ درصد) و برآورد مرکز پژوهش‌ها با توجه به آخرین شواهد آماری در دسترس تا انتهای شش‌ماهه سال جاری حاکی از آن است که رشد خدمات حمل‌ونقل در سال ۱۳۹۵ در حدود ۲/۳ درصد خواهد بود.

۱. گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش عملکرد تجارت خارجی کشور، هشت‌ماهه ۱۳۹۵.

۳-۵-۱. خدمات عمومی

خدمات عمومی دربرگیرنده مجموعه خدمات شامل امور عمومی؛ دفاع؛ امنیت و نظم عمومی؛ آموزش و پرورش؛ بهداشت و ... می‌باشد که با توجه به نقش پررنگ دولت در این نوع خدمات از اهمیت خاصی در اقتصاد ایران برخوردار است. نمودار ۱۸ رشد ارزش افزوده خدمات عمومی را از سال ۱۳۸۶ به بعد به همراه پیش‌بینی سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. آخرین شواهد آماری از رشد خدمات عمومی در سال ۱۳۹۵ مربوط به مرکز آمار ایران است که رشد این بخش را در شش‌ماهه سال جاری برابر با ۵/۸ درصد اعلام کرده است.

مأخذ: همان.

* رقم سال ۱۳۹۴ به دلیل عدم انتشار حساب‌های ملی بانک مرکزی، از حساب‌های ملی مرکز آمار أخذ شده است.

همانطور که می‌دانیم، اعتبارات هزینه‌ای (جاری) دولت در ارزش افزوده خدمات عمومی دارای نقش مؤثری بوده و بررسی وضعیت بودجه عمومی دولت نشان می‌دهد که عملکرد اعتبارات هزینه‌ای دولت در شش‌ماهه سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل حدود ۲۶/۵ درصد رشد داشته است، اما نکته مهم این است که با توجه به عملکرد ۱۷۰ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های جاری دولت در سال ۱۳۹۴ و برآورد مرکز پژوهش‌ها از تحقق ۱۹۱/۵ هزار میلیارد تومانی هزینه‌های جاری تا پایان سال ۱۳۹۵ انتظار می‌رود تا رشد اسمی هزینه‌های جاری دولت در انتهای سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۲/۶ درصد باشد. برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد ارزش افزوده خدمات عمومی در انتهای سال ۱۳۹۵ با توجه به آخرین آمار در دسترس تا انتهای شش‌ماهه سال جاری برابر با ۲/۲ درصد می‌باشد.

۱. در قانون بودجه سال ۱۳۹۵، اعتبارات هزینه‌ای (جاری) کشور در این سال حدود ۲۱۳ هزار میلیارد تومان تصویب شده است.

۲. برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

با توجه به برآوردهایی که در بخش‌های قبلی گزارش در مورد رشد اقتصادی بخش‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۵ بیان گردید ملاحظه شد که پیش‌بینی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس حاکی از آن است که رشد ارزش‌افزوده بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۵/۷، ۵۱/۹، ۱/۹، -۱۴/۹ و ۳/۷ درصد می‌باشد. با توجه به رشد زیربخش‌های اقتصادی، برآورد مرکز پژوهش‌ها از رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ در حدود ۷/۲ درصد است. در جدول ۱۲ ارقام رشد به تفکیک بخش‌ها و سهم هر بخش در رشد اقتصادی آورده شده است.

نکته‌ای که بسیار حائز اهمیت است مربوط به سهم هر بخش از رشد اقتصادی ۷/۲ درصدی سال ۱۳۹۵ است به طوری که مطابق جدول مشاهده می‌شود که بخش نفت به تنهایی ۵/۲ درصد از رشد ۷/۲ درصدی را به خود اختصاص داده است. وقوع این امر ناشی از رفع تحریم نفت ایران و گسترش تولید و صادرات نفت در سال ۱۳۹۵ می‌باشد. چنانچه سهم ۵/۲ درصدی بخش نفت را کنار بگذاریم آنگاه رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ حدود ۲ درصد خواهد بود.

جدول ۱۲. رشد ارزش‌افزوده فعالیت‌های اقتصادی* در سال ۱۳۹۵ (درصد)

سهم در رشد اقتصادی	رشد اقتصادی	شرح
۰/۴	۵/۷	بخش کشاورزی
۵/۲	۵۱/۹	بخش نفت
۰/۳	۱/۹	بخش صنعت
-۰/۸	-۱۴/۹	بخش ساختمان
۲/۲	۳/۷	بخش خدمات
	۷/۲	تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت

مأخذ: بخش‌های قبلی گزارش و محاسبات.

* در محاسبات، سال ۱۳۸۳ به‌عنوان سال پایه در نظر گرفته شده است.

جمع‌بندی

اقتصاد ایران در حالی سال ۱۳۹۵ را آغاز کرد که شاهد یک اتفاق خاص بود و آن هم اجرایی شدن برجام بوده است. اجرایی شدن برجام علیرغم کاستی‌هایی که در اجرا داشته، عوایدی را نصیب اقتصاد ایران کرده است که مهمترین آن افزایش قابل توجه تولید و صادرات نفت بوده است. عواید نشست گرفته از برجام در کنار ثبات اقتصاد کلان زمینه رشد مثبت اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ را فراهم کرده است. شواهد آماری از قبیل مرکز آمار ایران، رشد اقتصادی شش‌ماهه ۱۳۹۵ را ۶/۴ درصد (به قیمت پایه) و

بانک مرکزی رشد اقتصادی شش‌ماهه اول را ۷/۴ درصد (به قیمت پایه) اعلام کرده‌اند.

در گزارش حاضر دو هدف دنبال شده است. هدف اول عبارت از این بود که با استفاده از جدیدترین آمار و اطلاعات در دسترس تا پایان شش‌ماهه سال ۱۳۹۵ شامل جدیدترین برآورد وزارت جهاد کشاورزی از تولید محصولات کشاورزی، برآورد هزینه‌های عمرانی و جاری دولت تا انتهای سال ۱۳۹۵، تحولات مورد انتظار از تولید و صادرات نفت تا انتهای سال جاری و برآوردهای صنایع مختلف شامل خودروسازی، محصولات پتروشیمی و ... راجع به میزان تولیدات محصولات‌شان در انتهای سال ۱۳۹۵، به برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ پرداخته شود. هدف دوم گزارش نیز با توجه به نقش کلیدی که بخش ساختمان در ساختار اقتصاد ایران دارد، تحلیل رکود چندساله بخش ساختمان بوده است.

نتایج گزارش در راستای هدف نخست نشان می‌دهد که رشد ارزش‌افزوده بخش‌های کشاورزی، نفت، صنعت، ساختمان و خدمات در سال ۱۳۹۵ به ترتیب برابر با ۵/۷، ۵۱/۹، ۱/۹، ۱۴/۹- و ۳/۷ درصد خواهد بود. در زیربخش‌ها نیز برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵، رشد زیربخش‌های مهم صنعت شامل خودروسازی، پتروشیمی و سیمان به ترتیب برابر با ۲۵، ۸ و ۱۰- درصد و رشد زیربخش‌های خدمات شامل خدمات بازرگانی، خدمات حمل‌ونقل و خدمات عمومی به ترتیب برابر با ۱/۱، ۲/۳ و ۲/۲ درصد خواهد بود. با توجه به ارقام رشد بخشی، **رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ نیز برابر با ۷/۲ درصد برآورد می‌شود.** در مورد ارقام رشد برآوردی مذکور، مهمترین نکته مربوط به رشد ۵۱/۹ درصدی بخش نفت است که ناشی از افزایش محسوس صادرات نفت کشور ناشی از اجرای برجام می‌باشد. سهمی که بخش نفت از رشد ۷/۲ درصدی اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ دارد معادل ۵/۲ درصد می‌باشد که حاکی از آن است که چنانچه **سهم بخش نفت را در نظر نگیریم، رشد اقتصاد ایران در سال جاری ۲ درصد خواهد بود.**

نتایج گزارش در راستای هدف دوم نشان می‌دهد که بخش ساختمان با توجه به ارتباط تنگاتنگ با بخش‌های بالادستی خود (از قبیل فلزات اساسی، کانی‌های غیرفلزی و ...) و همچنین به دلیل ارتباط با بخش‌های پایین‌دستی (خدمات مستغلات)، از نقش حائز اهمیتی در اقتصاد ایران برخوردار است به طوری که هرگونه رکود و رونق در بخش ساختمان باعث تحت تأثیر قرار گرفتن بسیاری از بخش‌های اقتصادی و در نهایت کل اقتصاد می‌شود. با عنایت به شواهد آماری ملاحظه گردید که بخش ساختمان از سال ۱۳۹۱ تا سال ۱۳۹۴ با ارقام رشد منفی مواجه بوده و انتظار می‌رود در سال ۱۳۹۵ نیز رشد این بخش منفی شود. در این صورت سال ۱۳۹۵ پنجمین سال رشد منفی بخش ساختمان خواهد بود. بخش ساختمان یکی از بخش‌هایی است که علاوه بر اهمیت به جهت داشتن پیوندهای پسین و پیشین قوی، از ویژگی‌های دیگری از قبیل فراگیر بودن، غیرقابل تجارت بودن و توان اشتغالزایی بالا نیز برخوردار است. با توجه به اهمیت بخش مسکن و تداوم رکود آن در سال‌های اخیر به نظر می‌رسد در چشم‌انداز کوتاه‌مدت و میان‌مدت یکی از موضوعات مهم مربوط به بخش حقیقی کشور، چگونگی خروج این بخش از رکود باشد.

منابع و مأخذ

۱. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد سه‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۰۰۱.
۲. حساب‌های ملی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۳. حساب‌های ملی، مرکز آمار ایران.
۴. جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰، مرکز پژوهش‌های مجلس.
۵. خلاصه تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۶. گزارش وضعیت بودجه دولت، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۷. گزارش رشد اقتصادی سه‌ماهه ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران.
۸. گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران، بانک مرکزی.
۹. گزارش وضعیت هشت‌ماهه تجارت خارجی کشور، گمرک جمهوری اسلامی ایران.
۱۰. گزارش وضعیت تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها به تفکیک بخش‌های اقتصادی و براساس هدف پرداخت تسهیلات، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۱. گزارش عملکرد تولیدات منتخب صنعتی و معدنی، وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۱۲. نماگرهای اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۳. قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کشور.

14. <http://ivma.ir/Rules>

15. http://www.opec.org/opec_web/en/

16. www.codal.ir

شماره مسلسل: ۱۵۲۶۹

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران ۵. عملکرد شش‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: سیدهادی موسوی نیک، موسی خوشکلام خسروشاهی، محمدرضا عبداللهی و نرگس صادقی

ناظر علمی: محمد قاسمی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اقتصادی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. بخش حقیقی	۲. رشد اقتصادی
۳. کشاورزی	۴. صنعت
۵. خدمات	۶. نفت
۷. ساختمان	۸. اقتصاد ایران

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۱۱/۴